

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK. — TISKA KATOLISKA TISKARNA.

Cena na leto 8 K 40 h, pol leta 4 K 20 h, četrť leta 2 K 10 h; za dijake na leto 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja, za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 17. zvezka.

	Stran
O lepoti. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>) [Dalje.]	513
Pšenica. (Zložil <i>A. Zdenčan.</i>)	516
Idile planinke . . . VI., VII. (Zložila <i>Ljudmila.</i>)	516
O ta testament! (Novela. — Spisal <i>Podgoričan.</i>) [Dalje.]	517
Lužarji. (Slika. — Spisal <i>I. S.</i>) [Konec.]	525
Grešnica. (Slika. — Spisal <i>Josip Knaflič.</i>)	531
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	539
Nekaj spominov s pariške razstave. (Spisal <i>F. O.</i>)	542
Časopis	544

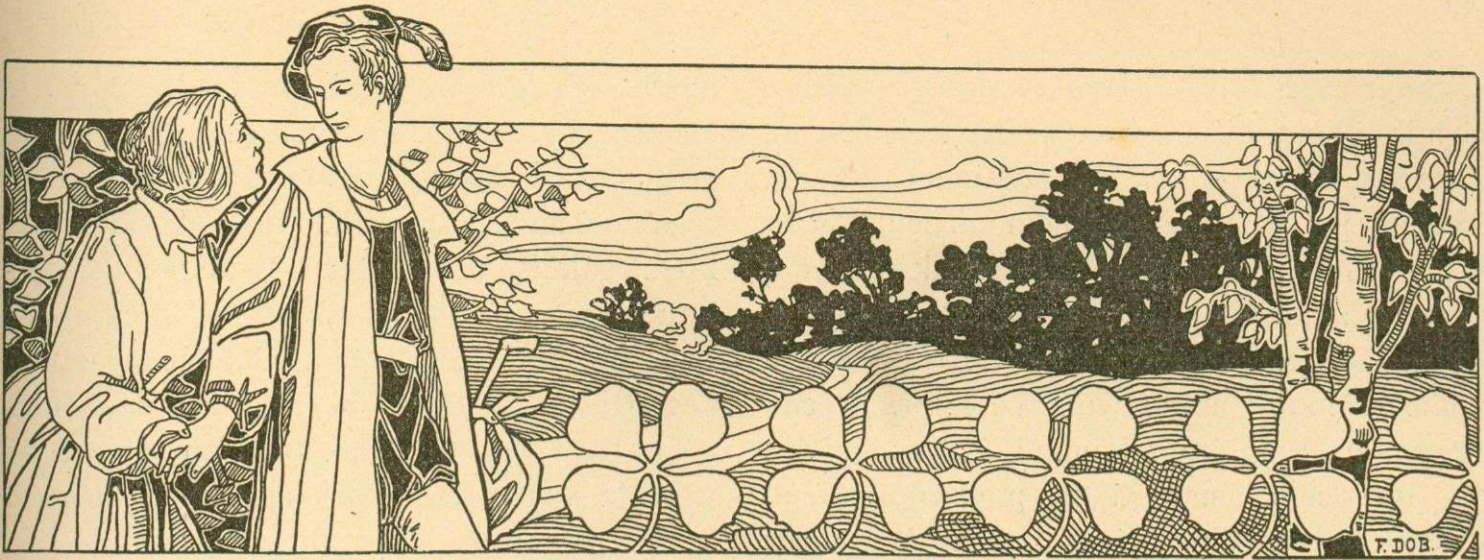
Na platnicah.

Nekaj pesmij Furija Vodoznika. 9. Lepa nedelja pri sv. Jakobu v Resniku pred sto leti. — 10. Pesem od Germana. — 11. Od graške in šmarske doline.

Madona. (Slikal <i>Sassoferrato.</i>)	521
Oberammergau	528
Pariška razstava:	
Pogled čez Seino na Trocadero in na naselbinsko razstavo	529
Eiffelov stolp in okolica (s palače Trocadero)	536
Zgradbe za azijsko Rusijo	537
Kitajska cesarica - vdova Tsu - Hssi	544

Dobé se še letniki: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII., IX., X., XI. in XII. po 8 K.

O lepoti.

(Spisal *dr. Fr. L.*)

4. Barve.

Kako teži priroda po mnogovrstnosti in po razlikah, pričajo najbolj barve. Svetloba je jedna; po svojem bistvu ni nič drugega kakor gibanje neke nečutne snovi, katero imenujejo znanstveniki eter. In s tem tako jednotnim, tako preprostim delovanjem nam razgrinja priroda pred očmi vso veliko in čudovito bogastvo barv. Da je namreč bela solnčna svetloba ali barva v resnici sestavljena iz več barv, tega prepričuje vsakogar mavrica.¹

V mavrici se nam kažejo tele barve: rdeča, zagorela (orange), rumena, zelena, modra, vijoličasta. Med dvema barvama je prav lahen in (za navadno oko) nepretrgan prehod. O medsebojnem razmerju teh barv smo že govorili in pokazali, kako se skladajo in dopolnjujejo. O tem nam torej ni več razpravljati. Razkazati nam je tukaj treba, kako so te barve razdeljene, kako ustvarjajo prirodno lepoto in kako delujejo barve na človeka.

Mavrične barve ima priroda na svojih predmetih v neizmernih razlikah in stopinjah, različno združene, različno krepke in žive;

¹ Mavrica nastane tedaj, kadar sije solnce pošev v deževne kaplje. V deževnih kapljah se solnčni žarki lomijo ali delijo v svoje dele.

poleg njih ima še belo, črno, rujavo in pa sivo barvo.

To vsakdo vé, da imajo prirodni predmeti razne barve, četudi obseva vse ista solnčna svetloba. Razlika izvira od todi, da telesa ob svoji površini nekatere barve odbijajo, nekatere pa — kakor bi rekli — vase srkajo. One barve, katere telesa odbijajo, kažejo se našim očem, in te so telesne barve. Ako kaka površina odbija vse solnčne barve, tedaj se vidi bela, kakor n. pr. sneg. Tak predmet pa, ki ne odbija barv, temveč vse vase posrka, je črn. Zato je črno res docela nasprotno belemu. Med obema nasprotjema se giblje večina prirodnih predmetov, da imajo ali vso mavrično svetlobo, ali le nekoliko, ali pa malo.

Barve ločimo lahko v čiste ali temeljne, ker jih ne moremo sestaviti iz drugih, in v združene ali mešane. Čiste ali temeljne so: rdeča, rumena in modra. Druge barve se dadó sestaviti, četudi so nekatere v mavrici, kakor zelena, ki je iz rumene in modre; zagorela, ki je iz rdeče in rumene, in vijoličasta, ki je iz rdeče in modre. — Tukaj obdelujemo barve gledé na to, kako veljavo in razsežnost imajo v prirodi.

V prirodi najbolj razširjena je zelena barva, ki je glavna barva rastlinstva. Drevje

s svojimi listi ali iglami je največ zeleno. Grmi, zelišča, bilje, trave, — vse to je zeleno. Travnik, ki je pokrit z nešteti cvetkami, se nam predstavlja v zelenem plašču. Mlada setev nas pozdravlja s prijetno mehko zelenjo, mah po skalovju in po gozdnih tleh je zelen, zelene so vodne rastline, zelene so globoke vode, zelene so mnoge rudnine n. pr. železna galica, pa tudi dragi kameni, kakor malahit ali dragoceni smaragd se ponašajo z lepo zeleno barvo. Tako ima zelena barva res velikansko množino predmetov v svoji oblasti in torej nekako prvenstvo v prirodi, četudi pri živalih ni pogostna. Le nekateri tiči in žužki imajo poleg kuščarja zeleno obleko. A to nas ne moti, da ne bi imenovali zelene barve oznanjevalke življenja. Stanice namreč, iz katerih so sestavljene rastline, imajo zeleno barvilo v sebi, ki je imenujejo „klorofil“.

Zato se ni čuditi, da je v obče zelen človeku prijetna in priljubljena. Vidu je prikupljiva, ker je mirna in ne razdražuje; ko gledamo na to barvo, nekako počivamo; mehka, čista tratina nas vabi, da sedemo in se odahnemo; krotko rastlinje nam boža srce in zanima dušo kakor ljuba stvar. — Zelena barva ne deluje krepko na živce, četudi ni brez moči.

Več moči pa ima modra ali višnjeva barva, ki se nam zato zdi nekako gostejša in polnejša.¹ Prav zato je tudi bolj dovršena, samostojna. Ako postavimo modro blago poleg zelenega, je modro za naš vid jače kakor zeleno; oko se ob modrini nasiti in ničesar ne pogrša, a ob zeleni barvi si želimo še kake druge, da nas poživijo. Zlasti živahna je svetla modrina, kakor na nebu, kar imenujemo višnjevo.²

Krepak in popoln značaj ima višnjeva barva vseskozi v prirodi. Višnjevo je jasno nebo nad nami s svojo čudovito milobo, enakomernostjo pa vendar prijetnostjo; z modrino se ovijajo na večer daljnje gore, na

¹ Kirstein (o. c. str. 69.) pravi, da ima višnjeva barva manj svetlobe kakor zelena. A to je zmota, kakor se vidi na mavrici ali v spektru.

² Kakor uči fotografija, ima modrina veliko kemijsko moč, skoro tako kakor belina. Modra zavratnica se vidi na fotografiji kakor bela.

modro se nagiblje visoki dim, modro je morje ob jasnem vremenu, modrih je nekoliko rudnin, modro barvo kažejo rastline, kakor grozdna hijacinta, mačeha, jetrnik, potrošnik, potočnica i. dr.; redkejša je modrina v živalstvu. Pa kjerkoli jo srečamo, povsodi nam je ljuba in nas zadovoljuje, kakor da bi gledali nekaj odločnega, trdnega in popolnega. In jednako jeklenemu, nad vse trdnemu, svetlemu oboku se vzpenja nad nami to prelepo nebo in veže, kar je pod njim, v popolno harmonijo.

Modri barvi nasprotuje rumena. Ta je svetla, lahka, a zato tudi prazna, kakor bi rekli, nedoločna barva, ki ima premalo moči, da bi bila sama zase. Ako je bolj gosta in polna, je tudi krepkejša in tedaj se nam zdi veličastna.

Rumena barva je razširjena po vsej prirodi, nima pa tako razsežnih predmetov, kakor prejšnji dve barvi. Najlepšo rumeno (žolto) barvo ima zlato, ako ne opisujemo solnca, katero tudi imenuje naš narod rumeno. Medlo rumenino ima žveplo, bolj živo železni kršec. V rastlinstvu imajo mnoge cvetlice rumen cvet; rumeno je žitno klasje, rumeno je strnišče: sploh sili v rumeno bledobo rastlinstvo, kadar mu gine sveža zelen.

Nekako vlado med barvami pa ima rdečina. Močna je in živa, sili v oči in draži čutnice; tudi je še bolj polna kakor modra, zato se zdi, da hoče prekipeti, okrog sebe vse obvladati in razvneti; nemirna je in razburjena. V prirodi ima veliko vlogo, da povišuje njeno lepoto in mnogovrstnost. Na nebu se kaže ob solnčnem vzhodu in zahodu, tedaj žari tudi ob vrhovih snežnikov in na površini morski. V rdečini se največkrat kaže ogenj, čigar plamen neukrotljivo šviga kvišku in objema vse, kar doseže. Rdečih je le malo rudnin; izmed dragih kamenov se odlikuje z rdečino rubin. V rastlinstvu se kaže obilno rdečina, ne samo v cvetih, ampak tudi v nekaterem listju jeseni. V živalstvu ni mnogo močne rdečine, pač pa je omehčana in zatemnela. Važno je, da je kri sesavcev rdeča, zaradi česar nas rdeča barva nehoté spominja krvi, ki je središče živalskega življenja.

Rdečina se javi v mnogih stopinjah. Če je popolna rdečina silna in prekipeča, je pa bledejša rdečina očesu prijetna in mična ob jednem. Nič ne vleče bolj očesa nase kakor svetla ali belordeča barva, bodisi obleka ali kaj drugega.

Temeljne barve niso v narodi pogosto čiste, temveč večinoma so v največji raznovrstnosti združene med seboj. Zlasti omenjamo rjavo in sivo. Rjava barva je združena iz rdeče, rumene in nekoliko modre in je v narodi jako razširjena. Kdo ne misli takoj na rjavo prst, na rjava tla ob suši, na mnoge živali in na človeka samega, pri katerih se nahaja rjava barva? Ker dobi izsušen les kmalu rjavkasto barvo, zato jo rabimo sploh za pohištvo. Rjava barva je polna, nasičena, tudi mirna, nima pa sama zase prave lepote.

Jednako je s sivo barvo, ki je zmes bele in črne barve, pa ima lahko tudi še kako drugo primes. Sivo je skalovje, siv je pesek, prah na cesti . . . torej predmeti, ki nimajo estetične vrednosti. Tudi siva barva nima estetične veljave, pač pa jako dobro služi za ozadje raznim drugim barvam. Ako nastopi v veliki množini in enakomerno, je neprijetna in tlači duha.

Redkeje srečujemo v narodi dve krasni barvi, ki se vidita v mavrici: zagorelo in vijoličasto. Zagorela je med rdečo in rumeno, vijoličasta med rdečo in modro. Zagorelo vidimo največkrat v ognju in plamenu, vidimo jo včasih na nebu, na nekaterih sadežih, živalih in celo na človeški polti. Vijoličasto opazujemo poredkoma v rudninstvu in rastlinstvu. Zagorela ima lastnosti rdeče, vijoličasta pa lastnosti modre barve; ona je živa, ta mirna; ona gorka, ta bolj hladna. Moč in živahnost pa dobi vijoličasta barva, ako ima poleg sebe rumeno. Obe skupaj sta polni sijaja in krasote.

Bela barva je med vsemi najbolj svetla, ima žarke vseh drugih barv. Tudi bela nima sama na sebi estetične cene, pač pa skupaj z drugimi barvami. Črna barva nima svetlobe, nima moči, nima življenja, zato sama na sebi ne ugaja. Črno barvo nahajamo neredko v narodi na oglju in nekaterih drugih rudninah,

na nekaterih živalih, in na zamorski pasmi človeškega rodú.

Človek si ne more kaj, da ne bi mu barve vzbujale posebnih čustev, in zato jih rad rabi za znamenje ali simbole notranjih čustev. Vendar pa se narodi v tem ne ujemajo, kar je prav lahko umevno, ker nobena barva ne izraža kaj trdno ali čisto določnega. Evropski narodi se ujemajo v tem, da imajo belo barvo za znamenje čistosti, veselja in slovesnosti, a črno za znamenje žalosti in smrti. Rumena barva je znamenje slovesnosti in veličastva, rdeča znamenje ljubezni. Zlasti pa imajo ljudje barve za medsebojna dogovorjena znamenja, za kar so jako pripravne.

Ali barva ugaja ali ne, to je poleg splošnih pravil odvisno tudi od navade, od nravi, od spola. Seveda se s tem ne moremo pečati v splošnem nauku o lepoti. Le to poudarjamo naposled, da je naroda ne samo neizmerno bogata v barvah in njih sestavah, temveč tudi, da je v narodi med barvami ono soglasje, ki ugaja vsakemu opazovavcu. Kolika prikladnost je v tem, da ima rastlinstvo za svoje belo, rumeno, rdeče cvetje zeleno podlago! Koliko krasote je v cvetih samih! Noben um ne more najti drugega vzroka v tej mnogovrstnosti, kakor ta, da hoče naroda ustvarjati lepoto. V rastlinstvu je za opazovavca tako obširno polje, da ga človek ne prehodi v svojem kratkem življenju.

A ne smemo misliti, da so barve lepo urejene samo v velikih predmetih. Pod drobnogledom se nam razkriva tako bogat svet barv, da skoro obžalujemo, ker nam te barvne lepote ne odkriva golo oko.

Žal, da so prav te tako lepe barve tako nestalne, premenljive! Kakšne barve čara zahajajoče solnce! A ko se je skrilo, ni več barv, ni več lepote. In kakor se milna pena, ki je ravnokar žarela v čudalepih barvah, hipoma razpoči in ž njo izgine ves divni čar, tako uničuje tudi drugodi naroda svoje barvne stvore, vendar tako, da namesto njih vzbuja nove, morda drugačne, a nič manj lepe. Saj je vedno ista svetloba, ki se kroji v razne barve, ko zadeva ob razne predmete.

(Dalje.)

Pšenica.

Ziblje pšenica rumeno klasje,
ziblje, kot zlata iskrí se vsa.
Kje zdaj moja ženjica je,
da bi pšenico požet prišla?

Dosti denarja sem imel:
kupil poljé sem, ga preoral;
rad in z veseljem sem trpel,
zlato pšenico sem posejal.

Rastla lepó, zelenela je,
gledat sem hodil najlepših jo nad.
Ko pa pšenica zorela je,
legla ženjica v grobni je hlad.

Težko kot gora, kot noč temná
jad mi zdaj v mračni duši leži.
Kaj mi pšenica koristila bó,
če pa moje ženjice več ni?

Pridi mi, pridi, črni oblak!
Toča mi stêri, pobij poljé!
V duši moji vlada že mrak,
strto, pobito je moje srce.

A. Zdénčan.

Idile planinke . . .

VI.

„Kaj želiš si, mladi fant,
da dekle ti damo?
In ne vidiš, da te še
skoro ne poznamo?“

Mladič res si, zal junak,
krepka ti je roka . . .
pa povej nam, kako ti
mošnja je globoka?

Ali ti je bogat dom
in polje očinsko?
In gorica — ali ti
nosi kapljo vinsko?“

„Očka, več ne vprašajte!
Kjer sem se oglašal,
kakor mlad in zal fantič
rad sem se ponašal.“

Kaj bogastva treba mi?
Trdna mi je roka,
in ljubav do Manice
v srcu je globoka.

Dajte Manico mi zdaj,
ona dota bo mi
in bogastvo in radost
v zapuščenem domi.“

VII.

„Slovo že od sveta je vzela,
odšla je v tihi samostan.
Bog ve, čemu je hrepenela
v zidovje tesno noč in dan?“

Tu zunaj svet je poln življenja,
in ona išče tihih sob?
Kdo sredi cvetja in zelenja
bi venec spletal si za grob?“

„Za upi srce rado roma
od rane zore v pozni mrak.
In kdor ne najde v svetu doma,
naprej nameri naj korak.“

Kdor rože žive v srcu nosi,
pomlad in srečo in radost:
kaj naj krasote druge prosi,
dovolj mu lepa je mladost.

In kadar trudni, zasopljeni
s stranpota h grobu zajdete,
li tamkaj pokoj zaželeni
in srečo svojo najdete?

Vi zidate si hiše bele,
domove si postavljate,
a tje do hiše osamele
preradi pot pozabljate.

Boginja vam je zlata sreča,
in bog vaš zlati je denar,
breméni vam srca in pleča . . .
a kaj vam je bremena mar?

Ljudmila.

O ta testament!

(Novela. -- Spisal *Podgoričan.*)

(Dalje.)

XI. »Od hiše ga daj!« . . .

Odkar je Maruša vedela, da ima Ivan znanje z ml narjevo hčerko iz Samote, ni ga imela več tako rada. Neka materinska ljubezen, ki jo je imela zanj, se je ohladila, in Ivan ji je postal tuj, tako tuj, da bi ga bila sedaj lahko pogrešila. Zdel se ji je kakor usiljivec, ki se hoče nečesa polastiti, do česar nima nikake pravice. Zdel se ji je pa še več: zaveznik one mlinarice iz Samote, katero tako črti. Zato ga je mlinarica omrežila, zato mu je nastavila svojo hčer, da ga ujame in se tako polasti Debeloglavovine, po kateri je stara sama zastonj hrepenela.

Tako je Maruši slikala domišljija sovražne strahove in redila v njenem srcu mržnjo do Ivana in sovrašтво do mlinarice.

Večkrat je imela objokane oči. Včasih, ko je bila sama doma in je mirno premišljala o tem in onem, udala se je docela onemu brezuspešnemu hrepenenju in željam. Zdelo se ji je, da le v tem je vir vsem bridkostim in žalostim, ki jo tolikrat tlačijo:

„Oh, kaj sem se pregrešila! Zakaj si me zapustil, o Bog, ti, ki vidiš črva v zemlji in mušico v zraku! Zakaj si prezrl mene, zakaj nisi videl moje želje, zakaj nisi uslišal moje molitve? Oh, kaj sem vendar pregrešila, da nisem vredna tvoje milosti? Oh, obsodil si me, in jaz umrjem in izginem s sveta brez sledú kakor drevo, ki se usuši. Jaz sem pa želela biti podobna zdravemu, čvrstemu drevesu, ki pade pod ostro sekiro, a iz njegovih korenin poženo krepke mladike, ki zrasto v močna drevesa, ki zopet cveto in rodé in množé zarod. Oh nesrečnica! Vidim matere, kako ponosno se menijo o svojih otrocih, in vse to se mi zdi zlobno smejanje in očitanje, češ: kaj si pa ti? Pregnana sem iz družbe žen in mater. Oh! Oh! Oh! . . .“

In ob takih mislih so ji solze močile lica; neznana teža je stiskala njene prsi.

„In moj mož me ne ljubi . . . Prej je zapravil mladostno ljubezen z ono čarovnico. Jaz mu nisem dala tega, česar si je želel. Ljubezen je izhlapela. Sedaj pa ljubi tega Ivana, zanj dela in zanj živi. O, ko bi bil moj sin, naj bi ga ljubil: a tako ljubi nekaj, kar ni moje, česar moj mož ljubiti ne sme. Zanj ima vse prijazne poglede, lepe besede: z menoj je pa osoren, kakor bi ne bila njegova žena.“

V takih razmerah kajpada ni bilo baš prijetno na Višavi. Ivan je imel precej prestatati od Maruše; ob vsaki priliki ga je pikala, zakaj na njenem jeziku se je pogosto nabral strup. Dostikrat se je potegnil za fanta Debeloglav, ko je videl, da se mu dela krivica; to pa ženi nikakor ni bilo prav.

Nekaj ji je dejalo pri srcu: „Lej, fanta ima rajši nego tebe, on, ki je tvoj mož!“

In ta misel jo je vselej spravila v jok, zato je dostikrat tulila.

„Stara, ne vem, ali ti gre že ob pamet, kâli. Vjedaš se po krivici nad fantom, in če se ti pové, da mu delaš krivico, pa tuliš, kakor bi ti jedinega otroka zakopavali“, dejal je mož.

Toda skupil jo je! Zapičila je vanj oči in mu očitala:

„Tak si ti! . . . Ti! — Ti si moj mož! . . . Pred Bogom si obljubil ljubezen do smrti, a sedaj ljubiš bolj tega fanta, tega usiljenca, ki ti ni ne v peto, ne v šesto. Ali si ti zakonski mož?“

„Žena! Žena! Vidim, da se ti zopet blede.“

Zaradi tega je bil Debeloglav otožen. Obrnil je pa vso skrb na Ivana. Učil ga je, kako se prav gospodari, dobro kmetuje, odkazoval meje, jemal po kupčijah in mu pripovedoval to in ono, kar je treba vedeti

kmetiškemu gospodarju. Ivan je bil njegov ponos in upanje. Čim bolj ga je sovražila Maruša, tem večjo ljubezen mu je izkazoval gospodar. Zato Ivanu ni ravno težko delo zbadanje materino. Ubogal je strica in delal pridno, saj mu je dejala zavest, da dela sebi, a on je hotel nekdanj biti trden, ponosen kmet na Višavi, kakor je stric.

Toda Maruša je sklenila preprečiti to. Njeno vsestransko premišljevanje jo je prepričalo, da mora to storiti in vest ji je dejala, da mora to storiti, ker se one slutnje, da bo kdaj hči one mlinarice iz Samote gospodarila na Višavi, ni mogla iznebiti, ker ni zaupala Ivanu, da bi mogel dati popolnoma slovo oni punici, tem manj, ker gospodar ni kazal baš hudega nasprotovanja taki zvezi, dasi si je Maruša to vedno želela.

„Ej, pa Maruša ni neumna!“ tako si je vedno pripovedovala. „Prinesla sem lepo dotico na Višavo. Delala sem pridno, varčevala sem; kar je njegovega je tudi moje. In svoje premoženje denem sama, kamor hočem. O, ta Ivan, ki ima rajši punico iz Samote kakor mene in sebe, ta se ne bo košatil z mojim premoženjem, in ona si ne bo oblizovala prstov pri polnih skledah na Višavi!“

Poguma pa ni imela tega povedati možu v brk. Vedela je, da on ni tacega mišljenja, da živi on ves in popolnoma za fanta in da dela le za fanta.

„Tega pa ne! Kar je moje, ne bo njegovo!“
Nekoč pa vendar!

Nekega večera se je Debeloglav že razpravljaj, ko je ona še v kuhinji pospravljala. Takrat se on spomni, da ima fantu še nekaj naročiti za drugo jutro. Pa veli ženi:

„Maruša, pokliči, pokliči fanta! Pozabil sem mu nekaj naročiti, jaz sem pa že bos.“

„Na, že zopet mu je dolgčas po fantu“, zamrmra ona nevoljno, pa vendar gre klicat.

V hlevu je ležal Jurij sam.

„Kje pa fant leži?“ zavpije mu na ušesa.

„Kaj vem! Morda je na senu.“

Ona zakliče:

„Ivan! Ivan! Ivan!“

Toda ne oglasi se nihče.

„Spi . . . Jurij, pojdi ga buditi! Oče bi mu rad nekaj naročil.“

„Kaj? . . . Ako ne sliši, ga ni doma, saj vpiješ, da bi skoraj oglušil . . . No, in ako res ne sliši in je doma, potem je pa res gluh, — gluh kot zemlja.“

Tako modrujoč se Jurij izkoplje in zleze po lestvi na seno. Tam je klical in tipal po senu brez uspeha. Naposled pokaže pri lini glavo in zavpije:

„Ni ga! Gnezdo je prazno.“

„Kaj? . . . In kje je fant?“

„Kaj vem? Tiček je mlad. Noge ima spočite, pa ne morejo mirovati. Menda se uči hoje, ker pojde skoro k vojakom.“

„Kodi pa hodi?“

„Kaj vem? . . . Bržkone, kakor drugi za — svojim nosom.“

V Marušinem srcu vstane slutnja.

„Tam je! — Gotovo je zopet pri njej.“

Tako si je mislila.

„Ti veš, kam hodi. — Povej mi! — Reci, da je v Samoti!“

Jurij se zareži:

„Hehehe . . . Jaz ne hodim za njim. Ne vem, kam hodi . . . Ej, ko bi bil jaz tako mlad in tako zal . . . hehehe . . . tudi jaz bi ne spal v dolgočasnem hlevu . . . hehehe . . . Fant ni neumen. Taka noč! Mlada kri ne da miru, hehehe . . .“

„Širokoustnež!“ ustavi ga Maruša in razjarjena ko kača smukne v hišo.

Stari fant se je pa še bolj režal.

„Jaz privoščim fantu, zakaj ljubezniv pobič je, da ga mora človek imeti rad. Samo stara ga ne more trpeti. No, ne čudim se, ker ne more slišati, da bi imel fant kakega dekliča rad . . . No, jutri bo pa godljala, da me bodo ušesa bolela. Ubogi fant! . . . Čast Bogu, da imam trdna ušesa, da ne preslišim vsake. Hehehe . . . Rad bi bil pa vendar še jedenkrat mlad!“

S tem modrovanjem zleze Jurij zopet na trdo ležišče.

Maruša privihra v hišo. Prsa so se ji burno vzdigovala in oči bliskale.

„Lepega sina imaš, stari! Sramujem se, ker sem tvoja žena . . .“

„Kaj ti je zopet?“ začudi se mož.

„Tvojega srčka ni!“

„Kaj? — Kje je?“

„Kaj vem? O, vem, vem! Dobro si je zapomnil kraj, katerega si mu pokazal ti! O, dobro ve, kje je Samota.“

„Žena! . . .“

„Žena, hahaha, kako lepo! A ti bi moral biti moj mož, zakonski mož, ki ne pozna nobene druge ljubice. Haha, in veš li, zakaj nimam sina? Ker ti nisi bil moj mož. In tista pota hodi sedaj tudi tvoj sin, tvoj srček, tvoj Ivan. Glej, noč je, temna noč, ko vsak pošten človek prebiva pod streho, a tvoj srček, tvoj Ivanek, ni kakor drugi pošteni ljudje. Odet s črnim plaščem noči tava po krivih potih.“

„Strupena si ko gad . . . Vrag govori iz tebe. Zloba! Kako moreš dolžiti fanta, ko ne veš, kje je? . . . Ali si bila morda že v Samoti in si ga videla tam? . . .“

„Kje pa bo neki drugodi? Ali je morda tajil? Haha . . . In tako je tudi nocoj in morda sleherno noč! Huj, sramote in greha! In tak naj za nama gospodari na Višavi? Tak, ki se pajdaši z ljudmi, ki jih jaz videti ne morem! . . . Nikdar! . . . To ti povem nocoj. Nikdar in nikdar! Ušla bi iz groba, ko bi zvedela, da je ta Ivan pripeljal hčer one čarovnice za gospodinjo na Višavo . . . Nikdar! . . . Jaz bi se maščevala.“

„Žena, ti blazniš.“

„Čudno bi bilo, ako bi ne! Koliko bridkosti sem že užila v dolgih letih najinega zakona, a sedaj mi celo kljubuje ta Ivan, ta usiljenec, ta tvoj srček, kljubuje mi seveda s tvojim dovoljenjem. Ali si ti mož? . . . Jav . . . Jav . . . Jav . . .!“

Pokrije si obraz in se zgrudi na tla ter zatuli, da bi omečila moža.

Debeloglav je poznal svojo ženo. Kadar je bila v oblasti grozne pošasti, strasti, niso izdale nobene lepe besede. Za vse je bila slepa in gluha, mislila je le, da je najnesrečnejše bitje na božji zemlji.

„Veš kaj, Maruša, jaz bom spal. Ako misliš tuliti, pojdi iz hiše, da bo vendar mir.“

„To bi bilo seveda zate! O, ti! . . . In tvoj Ivanek, ponočni potepuh, naj bi bil tu pri tebi! A jaz . . . jaz naj se poberem od hiše!“

„Ti si neumna!“

Ona se vzravna, poklekne k postelji in sklene roke:

„Janez! Ljubi moj mož! . . . Ali me ljubiš?“

„Kaj hočeš? . . . Morda sem kdaj pokazal, da te ne ljubim, kakor moram ljubiti svojo ženo?“

„Tvoja žena sem! Kar je moje, je tudi tvoje, tvoje želje so tudi moje želje. Prosim te, ko Boga v nebesih, izpolni tudi ti jedno mojih najiskrenejših želj, usliši mojo prošnjo!“

„Kaj hočeš?“

„Ivana daj od hiše.“

„Žena ali si pri pameti?“

„Od hiše ga daj, potem bom mirna in srečna. Tako pa ni mogoče. Neki sum, ki mi pravi, da Ivan pripelje ono punico iz Samote, me preganja, me muči po dnevu in po noči. Janez, ljubi moj mož, usliši me!“

„Kako si nespametna! Vsled samih slutenj sovražiš fanta in ga sumničiš. To ni prav, Maruša. Premisli nekoliko! Nič ga ne bom zagovarjal, samo dobro premisli to-le: Druzega tako ne veš, kakor da je fant plesal z onim dekličem, pa to ti je samo Jera povedala, in Jerine besede — moj Bog — še nikogar nisem slišal, da govori Jera resnico. Mogoče je, da fant nima prav nič ž njo, da je bil le slučaj, ki ga je pripeljal v njeno družbo.“

„Kaj? Slučaj? Tak slučaj lahko pripelje njo tudi na Višavo. Proč ga daj!“

„Maruša, kdo te je vendar premotil, da sedaj sovražiš Ivana, katerega si imela prej tako rada, ko sina?“

„Ne maram ga! Kar sem nekdaj ljubila, sedaj sovražim. On ni vreden postati dedič mojega premoženja.“

„Ali je tvoje?“

„Mar ni? Kar je moje, je tvoje, a tvoje je tudi moje. Proti moji volji se z mojim premoženjem ne sme nič zgoditi.“

„Lej, lej, kako si modra! Nisem vedel.“

„A sedaj veš!“

Debeloglav se vzravna.

„Vem! . . . A vedi tudi ti, da na Višavi sem jaz gospodar. Ivan je moj sin, jaz ga ljubim, bodi to tebi prav ali ne.“

„Ali si ti moj mož?“

„Môlči! O tem si že mnogokrat dvomila. Da ne boš imela vzroka črtiti Ivana, prepovem mu, še kdaj pečati se z ljudmi iz Samote. Upam, da me bo slušal. Ti pa bodi vendar pametna!“

„Hahaha! Pametna? Slepa, gluha, mutasta naj bi bila! To bi bilo najbolje zate in za fanta. Kaj ne? Tvoja žena sem, zato povem: ako se ne zgodi tako, kakor hočem jaz, bom naredila nekaj, da me boš pomnil ti in fant.“

Po teh besedah odide iz hiše nevoljna, ker ni dosegla tega, česar je želela.

„Oh, oh!“ je vzdihoval Debeloglav. „Ko bi bil prej to vedel! Nikdar! Pustil bi bil na Globokem njo in njen denar. Ni hudobna. Pa vendar je v njej hudič in tega ne morem pregnati. To me jezi. Da je ta tresk zasledil fanta. Zakaj nisem šel sam ven! Moja butica!“

„Moja! . . . Moja boš do smrti“, šepetal je v Samoti Ivan na uho svoji izvoljenki.

XII. „Mostú do sreče si ne poderi!“

O kresu je prišel na Višavo Beligoj. Gospodarjev god je bil in pa košnja se je bila pričela na Višavi. Takrat je pa bilo ondi največ dela. Zato je prišel Beligoj po navadi o kresu in se ustavil nekaj dnij, da je pomagal pri košnji. Letos je bil prinesel dva jančka gospodarju za god. Kazal se je hvaležnega za dobrote, ki jih je izkazoval Debeloglav njegovemu sinu.

Največja dobrota se je pa še obetala, zato je bilo treba obdržati Debeloglava in ženo pri dobri volji. Beligoj je pa vedel, da se včasih tudi z malimi rečmi lahko priveže koga. In Debeloglavovina je tako lepo, debelo jabolko, da bi bila škoda, velikanska škoda, ako bi komu drugemu padlo v naročje kakor njemu, to je, njegovemu sinu. Ne, to se ni smelo zgoditi! Njegov rod mora priti na Višavo. Zato je Beligoj stregel na vso

moč in večkrat prihajal na Višavo, dasi je bilo daleč in je imel obilo dela doma. Videl je, da je sinek Janezek zelo priljubljen na Višavi.

„Ej, naš Janezek zna. Debeloglav ga ima vedno v očeh in ona no . . . ta bi ga gotovo pestovala, ako bi ne bil tako velik. Velik pa je in lep. Vidi se, da polna skleda pomaga. No, sluša pa tudi. Želje gospodarjeve bere z očij in materi ugame misli. Zato ga ljubita, kakor bi bil njuna kri. E, vidi se, da je fant pod godno zvezdo rojen, ker pride do tolikega premoženja. Ta ne bo vedel, kaj je skrb in kaj je revščina.“

Tako je Beligoj dostikrat pravil doma, in srce njegovo se je kopalo v veselju, in materina lica so žarela kakor zarja, ki obeta lepe dneve. Ej, da, sreča otrok osrečuje tudi stariše.

Letos pa je bilo na Višavi nekoliko drugače, kar je Beligoj takoj opazil.

Debeloglav je sicer s staro ljubeznijo spremljal povesje Ivana, a na obrazu je ležal neki oblak, za katerim so se skrivale črne skrbi in temne slutnje.

„Kaj mu je?“

To vprašanje je vznemirjalo Beligoja, a odgovora ni mogel dobiti.

In kadar je pogledal Marušo in je videl, kako odurno pogleduje njegovega sina, in je slišal, kako osorno govori ž njim, težilo ga je še bolj.

„Kaj je?“

Zdelo se mu je, kakor da bi nekdo hotel izmakniti ono Debeloglavovino, katero je držal v rokah njegov sin, in ga oropati do nagega. Uj, kako ga je to stresnilo!

Tudi sin je bil molčeč. Mladeniška brezskrbnost je bila izginila z njegovega obraza in neka otožnost je čepela na njem.

„Kaj je vendar?“

Beligoja je močno skrbelo.

In kmalu po sestanku zaloti Ivana na samem, upre roke na njegove rame in pogleda v sinove oči, da bi dobil odgovor.

„Ivan, kaj se je zgodilo?“

Sin pa pobesi oči in neki otožen smehljalj mu zaigra okoli usten.

Madona.

Slikal *Sassoferrato*.

„Nič!“

„Ti!“

V očetovem glasu se je poznalo očitanje zaradi sinove neodkritosrčnosti.

„Ne taji! Jaz vidim!“

„Oče, jaz ne vem“, odgovori Ivan neiskreno in se umakne očetu, ki je bil še bolj prepričan, da nekaj ni prav.

Zvečer, ko so povečerjali in so zažareli kresovi po gričih in vrhovih, ko so zagrmeli topiči po dolih in zadoneli zvonovi, je šel Ivan z Jurijem in deklo ven, da zažgó na starem kresišču pripravljeno grmado, da posvetijo sv. Ivanu na čast tudi na Višavi.

Ostal je Beligoj z gospodarjem in gospodinjo sam. Ko je potekla nit prejšnjega razgovarjanja, zaobrne Beligoj:

„Kako pa kaj s fantom? Ali sta zadovoljna?“

Maruša pomembno pogleda moža, ta pa vzdihne globoko in pravi: „Bo že! Dela rad.“

Maruši je igral škodoželjen smehljaj okoli usten.

To pa ni bilo všeč Beligoju, ker je bil navajen slišati o svojem sinu obilo hvale od obeh. Sedaj pa tako malo: „Bo že!“

Debeloglav se je delal, kakor da bi se ne razgovarjal rad o tem.

„Ali rad sluša?“ popraša Beligoj.

„Sluša.“

„Sluša in ne sluša. Tako reci, kakor je res“, vtakne se Maruša.

„O, ti fant, ti! Kdo bi si bil mislil, da bi vaju ne slušal“, je tarnal Beligoj. „Doma je vedno rad delal, nikdar ga ni bilo treba pri-ganjati. O, ti fant, ti, kaj bo ž njim! Glejta, precej se mi je zdelo, ko sem prišel sem, da nekaj ni prav.“

„O, saj dela rad“, potolaži ga Debeloglav.

„Dela že“ pristavi Maruša, „toda nekaj drugega je. Ivan...“

Mož jo ostro pogleda, da ji beseda zastane.

„Kaj je? — Kaj je vendar?“

Beligoj je bil ves prestrašen. To skrivnostno in oprezovalno pripovedovanje je vzbujalo neznane slutnje.

Maruši se zablisnejo oči. Nato pa, kakor bi se hotela iznebiti neke teže, blekne:

„Z ženskimi se peča.“

Škodoželjen smehljaj, znamenje zlobne zadovoljnosti, ji je igral okoli ust.

Beligoj položi desnico na srce, obrne oči kvišku, kakor bi hotel poklicati nekoga za pričo, da je on nedolžen pri tem, in pravi:

„Malopridnež! ... Kaj takega se nisem nadejal.“

Na tresočem se glasu se je poznala razburjenost očetova.

Debeloglav je bil zelo nevoljen. O, da bi bil mogel potisniti ženi besede v grlo!

„Ni tako hudo, Beligoj. Ne vemo nič slabega. Samo to smo slišali, da je pod Sloko goro z nekim dekličem plesal v gostilni.“

To je bilo Maruši vendar preveč. Njeno srce se je upiralo z vso silo moževemu mnenju. Strast se ji je vzbudila. Zato se ni mogla zdržati.

„O, ni samo plesal ne ... Poslušaj, Beligoj, vse ti bom povedala po resnici. Nečem, da bi bila samo moja vest težka. Ti si njegov oče, tudi si odgovoren zanj, ne samo jaz, čeprav je sedaj pod mojo streho.“

„Oh, povej, povej mi, povej vse, kar veš! Jaz moram vedeti vse, jaz sem njegov oče, pa tudi hočem biti.“

Očetov glas je zvenel otožno, da se je poznalo, kako je ranjeno njegovo srce.

Maruša je pa vstala, ter stojé mahala z rokama, krivila život in stresala glavo pa pripovedovala, kar je vedela o Ivanu. Vedela ni mnogo, toda njena domišljija je ustvarila mnogo slik, ki naj bi pokazale očetu, da se je sin izpridil, da se je izgubil z ničvredno žensko.

Beligoj je molčé, s krvavečim srcem in s sramom v očeh poslušal obtožbe Marušine.

Debeloglav si je podprl glavo in zdehal. Pripovedovanje ga ni prav nič zanimalo. Začel je jesti ostanke štrukljev.

Beligoj je kmalu opazil, da Maruša ni navaden, nepristranski tožnik. Čimdalje bolj se mu je zdelo, da slike niso tako črne, kakor jih riše Maruša, da Ivan ni tolik vlačugar, kakor misli Maruša. Spoznal je pa tudi, da Marušina volja na Višavi ni najzadnja in da si zna dobiti potrebne veljave

in moči. Iz njenega pripovedovanja je zvenela grožnja, da se na Višavi ne zgodi tisto, kar misli Beligoj, da se Ivan lahko obriše pod nosom.

To ni bilo ljubo Beligoju.

„Jaz bi ti pokazal, ako bi gospodarila meni“, grozil se ji je v srcu Beligoj.

Vendar na videz se je delal, kakor da bi v vsem soglašal z njo in ji je pritrjeval, kar je Maruša še bolj navduševalo, da je zmagovalno pogledavala moža, češ: vidiš, ta pa ni tako slep in mehak, kakor si ti. Eh, ne bo je na Višavo one punice iz Samote!

Debeloglav pa se ni menil za take poglede.

„Zakaj ga pa nista prijela v strah?“ opomni Beligoj.

„To se pa ž njim pomenita! On je metla. Pa še več: on mu je dajal potuho.“

Pobrala je posodo in jo znesla v kuhinjo, da jo pomije.

Beligoj je zrl Debeloglava in čakal pojasnila, saj je Maruša namignila, da on več ve.

Debeloglav se oddahne, kakor da bi se bil iznebil nekega bremena. Natoči iz buče tepkovca in pomakne kozarec Beligoju:

„Pij! Pa bodi dobre volje in ne verjami vsega!“

„Zakaj mi pa že nisi prej povedal?“ je očital Beligoj.

„Saj ni vredno besede! — In jaz ne verjamem, da bi bilo vse res. Vendar!... Moja žena je!... Fant ji mora biti pokoren. Naveličal sem se poslušati vedno jedno in isto. Reci fantu in dopovej mu, naj bo pameten! Ona se je kar zavzela, neče ničesar slišati, da bi bilo vse fantovo, tako se ji je zameril. Včasih se ji človek kmalu zameri. Veš, svojeglava je. Nikjer pa ni pribito, da bi se moralo storiti po njeni glavi. Vendar... Fant je itak še mlad... Mudi se mu še ne. Ono v Samoti naj pusti za zmerom. Nu, če je pa ne more... pravijo, da se dandanes mladi ljudje tako zaljubijo, da ne morejo narazen... naj vsaj skriva. Ni treba, da bi vedela vsaka ženska, kje ima fant svoje deklice. Jaz mu jo ne bom zbiral. Materi pa mora fant ustreči, spodobi se in pa mir bo imel in...“

„Ti imaš zlato dušo“, seže mu v besedo Beligoj. „Imaš prav. Mir mora biti pri hiši. O, fanta pa že primem... Da je tako neroden!“

Debeloglav se nasmehlja.

„O, neroden pa ni... Fant ima oči. Da bi ti videl! Toda prezgodaj se je zagledal.“

Beligoj je ob solnčnem vzhodu že sedel pred hišo. Kar je bil zvedel zvečer, vznemirilo ga je isto takó, da ni mogel brez skrbi zaspati. Načrti, o katerih je mislil, da so nerazrušni, so se mu zdeli v nevarnosti.

Pogled njegov je plaval do gozda, po njivah in travnikih, ki so vsi last trhljih starcev brez otrok.

„Lej, vse to bo lahko tvojega sina!“ dejal mu je neki glas.

In njegove oči so se poželjivo pasle po onih njivah in travnikih.

„Ha! To mora biti naše! Moj sin mora biti tu gori gospodar. O, prokleti tepec! Zaradi jedne ženske naj bi se pod nosom obrisal za vse to? Zaradi ljubice? Taka neumnost se ne more zgoditi pod solncem.“

Ivan se je očeta ogibal.

„Boš malo odnašal“, veli zadnji dan Beligoj sinu in mu pokaže culo, ki mu jo je bila navezala Maruša. Ivan se ni mogel izgovoriti.

Pomenljivo se pogledata moža pri ločitvi, a Maruši pravi Beligoj:

„Potrpi in pozabi!... Ako teliček uhaja iz ograje, mora se privezati!“

Molčé sta spela s sinom v dolino.

„Fant, fant!“ izpregovori oče, ko se ustavita. „Nisem se nadejal, da zvem take reči. Malopridnež! Tako mlad, pa imaš že ljubico.“

Ivanu šine kri v obraz.

„Tudi vi že veste?“

„Žal! Zato me je sram. Veš, da ne slišim več o tem, kadar pridem. Pusti vlačugo in bodi pameten!“

Ivana obide neki ponos.

„Oče, ne mogel bi se vzdržati, kadar bi kdo slabo govoril o vas, a tudi o svoji deklici ne pustim govoriti slabo.“

„Haha! Glej, glej, kako govori! Hitro si dorastel. Fantovska norost! Le čakaj, da ti

dopovem. O tem smo govorili zgoraj. Kakor veš, boš nekdam ti gospodaril na Višavi, ako boš pameten. Višava je pa nekaj vredna. Zato bodi pameten. Zato pusti tisto ljubkovanje, ako ga je kaj. Izprevidel sem, da stric in teta ne marata ničesar slišati o tvoji ljubici, kar je čisto prav.“

„A jaz je ne pustim.“

Stari ga osupel pogleda.

„Ti moraš! Lej, upam, da se ti oči odpró. Razumel sem še več. Višave ne dobiš, ako ne pustiš dekliča. Sedaj veš!“

„Oče, rajši pustim Višavo kakor deklico!“

Sinove besede so zveneje ravnodušno, a odločno.

Staremu so hotele oči skočiti, in vsa kri mu je šinila v obraz, na katerem se je zbirala jeza

„Ali si pri pameti? Budalost nesrečna! Vse ženske, kar jih poznam, niso vredne pipe tobaka: ti bi pa dal celo Višavo za jedno ljubico? In ti si moj sin? Norec si! Puščati ti je treba.“

„Tako je, oče!“

„Ha! Tako! Višava mora biti tvoja, sedaj pa delaj, kakor veš in znaš! Tiste — tiste — tiste ljubice pa ne poglej več.“

„Rajši ne pogledam Višave.“

„Ubijem te!“

Vse je vrelo v Beligoju. Sinova trdovratnost ga je zmešala.

Ivan pa je odločno zrl očeta. Trdno se je bil oklenil Marijanice.

„Ivan, moj sin! Ali si še moj sin? Ali ljubiš svojega očeta?“

„Oče!“

„Moj sin! Pusti ono žensko! Zagrabi srečo, ki se ti ponuja! Malokomu na svetu se sreča usiljuje tako, kakor se tebi: a ti jo pehaš od sebe. Ah, ah . . . moj sin! Drugi se pehamo za srečo, begamo utrujeni za njenimi slepilnimi žarki, a ti bežiš svojeglavno pred njo, ko se ti ponuja. Sin! Sin! Pomisli, da so tvoji stariši reveži, in bratje in sestre upajo, da bodo kdaj pri tebi dobili podporo in zavetje. Sin! Sin!“

Iskrena prošnja je odmevala iz teh prisrčno govorenih besedij. Očetove oči so le-

sketajoč se motrile Ivana in podpirale besede. Spoznal je, da pri sinu ne opravi s trdo, ukazovalno besedo, zato ga je prosil.

„Oče, ne morem, ne morem! Jaz vas ljubim! Jaz ljubim svoje brate in sestre, rad bi bil premožen in bogat in srečen na Višavi, pa ne brez svoje Marijanice. Brez nje ne bi bil srečen nikdar. Jaz jo ljubim, kot nikogar na svetu. Ako bom kdaj srečen na zemlji, srečen bom le z njo. Kaj je meni Višava brez nje? Kaj mi bogastvo brez sreče? Rajši sem revež pri njej. Ako mi ne dadó Višave, ker ljubim Marijanico, naj jo imajo. Ne maram je, čeprav mi je všeč. — Hej, te njive in travniki in ta loza! To so denarci! Vendar, sreče za me tukaj ni. Jaz hočem Marijanico!“

Stari si ni vedel pomagati. Kot kragulj za begajočimi kurami, je letal za rešilnimi mislimi.

„Ah, imej jo, imej, tisto tvojo, — tisto punico, ki ti je več, kakor jaz, ki sem ti dal življenje, kakor mati, bratje in sestre, kakor Višava, kakor ves denar vsega sveta! Le imej jo, imej kakor hočeš, samo prosim te, ne pokaži tega, ne povej tega nikomur, najmanj pa teti! Ona tega ne sme vedeti. Oh, stric; z njim bi se še govorilo o tem, toda ona . . . Ti pa moraš imeti tudi Višavo! . . .“

Sin ga je gledal strmeč in vpraševalno.

„Imej jo! Jaz ti ne branim. Le imej jo, ker si je ubraniti ne daš, toda drži tudi Višavo! To moraš držati z vsemi močmi; niti koščeka od nje ne smeš pustiti odtrgati si, ker potem ni cela. Le imej dekliča, toda skrivaj! Stara dva sta opešala. Vidi se, da ju že zalezuje smrt, ki ju bo prej ali slej pobrala, in potlej nu, v imenu božjem, potlej jo vzemi, ker jo hočeš, čeprav sem mislil, da boš dobil igraje bogato nevesto. Razumeš? Le imej Marijanico, morda je dobra ženska, jaz je ne poznam. Ako jo boš imel rad ti, je tudi tvoj oče ne bode črtil, toda Višava . . . Višava ti mora biti prva! Višava je lepa. Stara dva umrjeta in potem si ti prost na Višavi. Mostú do sreče si ne p o d e r i!“

Ivanu se je odprl nov svet. Očetove besede so mu čarobno zveneale v ušesih, vzbujale celo opojne harmonije glasov, ki so ga omamljali in navdajali z razkošnimi čustvi, in zvesta spremljevalka človekova, božanska domišljija, mu je odprla jasen pogled v bodočnost: Bil je gospodar na Višavi, žena mu je bila Marijanica. Hej, kako je zavriskala duša pri tem pogledu, ko je začutila, da je oproščena tesnih okovov skrbij in žalosti! Višava in Marijanica je bilo njegovo, oboje, ono, kar je ljubil s srcem in razumom. Hej!

Z jasnim obrazom izpregovori Ivan:

„Oče! Vaš sin sem! Storim, kar želite!“

Stari objame Ivana.

„Imej trden cilj in ne zgreši ga za trenutek!“

Z zavestjo, da je vse prav uravnano, vračal se je Beligoj in med dolgo potjo je njegov duh snoval načrte za bodočnost.

Ivan je pa zavriskal, da je odmevala nema loza in zelena gora. Hej, odvalila se je z njegovih prsij mōra, ki ga je dušila, zato je lahko mogočno zavriskal iz dna krepkih prsij.

Veselje je zopet žarelo na njegovem cvetočem obrazu, in mir je kraljeval v mladem, izkušanem srcu.

(Dalje.)

Lužarji.

(Slika. — Spisal I. S.)

(Konec)

To je bilo tako: Stari Lužar je večkrat sam pri sebi ponavljal začetne besede znane narodne pripovedke, ki se glasé: „Neki oče je imel tri sinove: jeden je bil neumen, dva sta bila pa pametna“, in vselej je tu prenehal, pa pristavil: „Jaz imam pa dva, pa nobenega neumnega“, in ob tem dostavku so se mu izjasnila nagubana lica. Kako neki ne, saj sta oba obetala, da bodeta prava Lužarja, iste korenine kakor njih dedje, vredna naslednika svojih prednikov, pristna gorjanca, trda Kranjca. Oba sta bila čvrsta in zdrava, oba junaka korenjaka; prvega je že izdavna odpustil cesar domov s hvalevrednimi znaki, a drugega je pred kratkim zahteval k sebi, in potrdili so ga. Takih sinov je bil oče vesel, saj sta bila dobro vzgojena, da ni čul nikdar nič slabega o njiju. Mlajši France je sedaj še služil, a starejši je bil doma in čakal, kdaj mu oče izroči posestvo. Samo v nedeljo je zahajal v dolino, sicer pa je bil vedno doma in pridno delal. Ob prilikah, ko je zašel med svet, se je njegovo oko ponosno, drzno oziralo po cvetočih dekletih, in primerjal je vse te rdeče, različne obrazke,

vse to raznovrstno gibanje in kretanje med seboj in izbiral. In to je trajalo dolgo. Naposled se je odločil: od vseh mu je najbolj ugajala Podlogarjeva Katra, a sam ni vedel, zakaj. Včasih sta šla celo nekaj časa skupaj v cerkev, a ona je vedno bežala pred njim, kakor da se ga boji. V njem je dozorel sklep, čakal je prilike. On je iztikal po gozdu od drevesa do drevesa in iskal primerne krivine, da bi podprl koči sleme. Takrat sta se sešla, in celo bežala ni. Malce je zardela, pogledala ga dvakrat, govorila je prav tiho in kratko, prav boječe. On ji je razložil na dolgo in široko o starosti, visoki starosti hišnega slemena in naposled poprijel besedo.

„Katica, vzamiva se.“ Ona je povabila glavo, potem pa ga pogledala tako, da je temna rdečica prekrila njegovo zagorelo lice. Nekaj časa je molčala, potem pa rekla nekaj nerazločnega.

On se je ojunačil.

„Vzamiva se.“

„Le se!“

On se je stresel od veselja.

„Res ?“

„Res. Zakaj ne ?“

„Kdaj pa ?“

„Kadar hočeš.“

„Lahko takoj!“

„Lahko“, in zasmejala se je.

On se je naslonil na drevo in jo gledal z zadovoljnostjo in z veseljem.

„Če ne lažeš“, rekel je on in opazoval rdeči lici in tresoče se ustnice vznemirjene deve.

„Ne, ne lažem...“ in zopet ga je pogledala. On jo je gledal precej podmulato.

„Pa bi se res!“

„I, seveda res!“

On se je smejal, ona pa je odhajala in se na vsak drugi korak ozrla, in on se je le smejal.

Ko se je popoldne potem vrnil Janez domov, je ravno pred hišo na ves glas zaukal, da je odmevalo daleč po gozdih. Stari je ležal pred hišo po svoji navadi, kadil in gledal svojega sina. Ko je stopil sin na prag, povedal je ono troje odločilnih besedij, katerih se je bal že nekaj let, ker je dobro poznal starega Lužarja.

„Ženil se bom.“ Materi v veži stoječi je ušel vzклик, ki je zaznamoval strah in osuplost, njena stara, suha roka se je oprijela za oboj pri vratih in gledala je svojega ljubljence z odprtimi usti, da se je kazal celo jedini zob, ki ji je ostal od mnogih, da ji je bil le v nadlego.

„Kaj pravi ?“ zadril se je stari na vrtu. Vse tiho.

„Da se bo ženil“, rekla je ojunačena Lužarica, ki je bila vselej dobrohoteča svojemu sinu. Ker se je bala, da bi ne prišlo do kakega nemira, je zaradi varnosti hitro stopila na sinovo stran, saj je bila po njenem mnenju sinova želja in misel popolnoma opravičena, in jo je le naglica in razburjenost sinova na prvi mah nekoliko osupnila.

„Ženil, ženil ?“ ponovil je stari v takem tonu, kakor da niti ne ve, kaj se to pravi, ali pa, kakor da je morda naopak razumel; potem je nekoliko pomolčal, in ko je trikrat zaporedoma puhnil v zrak dima, je rekel trdo:

„Tako, ali ve, kaj se to pravi ?“

„I, glej ga no“, hitela je stara, „kaj ne bo vedel!“

„Nič ne ve, kaj bo vedel!“ vpil je zopet stari.

Sedaj pa se je oglasil sin:

„Bom se, bom, kaj mislite!“ Stari Lužar se je obrnil, meril svojo kočo z bistrim očesom, in najbolj ga je bodla v oči streha, ki je kazala danes posebno sijajno svoja suha rebra, katere je gledal vselej z mnogo večjo težavo in s težjim srcem, kakor rebra stare kože rujavke meseca januarja.

„Si prinesel krivino za sleme ?“ vprašal je mirno, hoteč obrniti pogovor na druge reči.

„Nič nisem prinesel.“

„Tako ? Glej, berači so začeli palice na našo streho metati, na vseh straneh ti teče v kočo, pa to ti ni nič mari, pač pa ti druge muhe rojé po glavi.“

„Kaj muhe, kakšne muhe ?“

„Neumne.“

Sin je vrgel v jezi sekirico ob tla in šel v hišo, mati je v veži od strahu sklepalala roke, ker, česar se je najbolj bala, to se je danes zgodilo; starec pa se je smejal in zadovoljno vlekkel svojo pot iz pipe tepke-okovanke in parkrat je pomrmral:

„Glejte ga, glejte, kako ti vzroji! Ta pa ni popolnoma Lužarjevega rodú“, in zmajal je z glavo, potem se pa zopet smejal: „skoro te mine, ti, golobradi mladič! Ha, ha, kaj si izmisli! Za to je še časa dovolj, še preveč, to ti ne odide...“

Nekaj trenutkov je bilo vse tiho na Lužarjih. Mati je stala v veži, sin pa je sedel v hiši pri mizi, podpiral je glavo, grabil s prsti dolge kuštrave lase, bíl z nogo ob tla, potem z roko po mizi in polglasno govoril:

„Kdo mi bo branil, kdo ? Bom se, bom, in ravno ž njo. Celi svet mi ne ubrani, celi svet ne, pri moji... Vi že ne, vi, nikoli...“ To je bil imeniten trenutek, ki se je pojavil, ako štejemo rod po trideset let, le vsakih trideset let na Lužarjih. Mati je poslušala jezne besede sinove, oče jih pa ni slišal. To je trajalo toliko časa, da je petelin dvakrat

zaporedoma zapel. Tedaj se je vzdignil stari Lužar s svojega ležišča in odšel v hišo. Stara Lužarica je šla za njim, da bi zopet na kak lep način obvarovala hišo nevihte. Sin je sedel še vedno na istem mestu in zrl skozi okno.

Lužar je premeril hišo dvakrat zaporedoma, odkašljal se parkrat in se potem ustavil pri mizi; vzel svojo pipo tepko-okovanko, privzdignil njen posrebreni pokrovček in iztrkal ob mizin rob pepel iz pipe.

„Ženiti se torej misliš?“ rekel je sinu.

„Da, in mir besedij.“

„Kaj si pa izbral?“

„Podlogarjevo.“

„To je tista rdeča punca?“

„Da-a.“ Mladeniču se je glas tresel, in sumljivo je pogledal, kako se kaže očetov obraz; uvidel je, da govori oče resno.

Lužarici se je bila polegla skrb, ker je videla, da se vse na dobro obrača, a nagla izpremema moža jo je zopet vznemirila.

„Koliko ima dote?“

„Nekaj bo že imela, praznih rok ne bo.“

„Ta je preuboga. Podlogar nima dosti in pijanec je; slabo si izbral.“

„Koliko pa menite, da kdo prinese na Lužarjevo beračijo, tisoče, kali?“ vzrastel je sin.

„Kaj, kako, Lužarjeva beračija?“ rojil je stari ves jezen. „Torej očetovo in dedov svojih lastnino preziraš, ti nepridiprav? Beračija? Ponosen bodi, ponosen, da si Lužarjev! Kdaj si čul še kaj slabega o nas? Tepla so se, tepla in prepirala dekleta, katera pride na Lužarje, in vse so prinesle lepe dote s seboj; tako je.“

„O, za božjo voljo“, segla je mati možu v besedo „molči vendar! Kdove kako se tudi za Lužarje nismo trgale, tega vendar ne moreš trditi.“

„Ne, ne? Lahko govorim iz svoje izkušnje, lahko; kaj meniš, da sem bil slep? Vsaka bi bila šla rada na Lužarje...“

„Pa si le samo mene vzel, čeprav nisem bila najbolj bogata...“ Možev ostri pogled je vzel ženici besedo, nekoliko je pomislil, potem pa rekel: „Ti môlči, baba, ti ne veš, za kaj nam gre. Toda to si zapomnite, da

Lužarji niso berači, in nikdar niso bili; za bodoče pa jaz nisem odgovoren, torej molčim, a doslej še nismo beračili; pošteno smo živeli, nikdo nam ne more ničesar očitati, in to je vendar nekaj: dobro ime smo imeli Lužarji pred svetom in povsodi smo veljali kot možje, torej nismo berači, ampak poštenjaki, posestniki, a ti tega vsega ne znaš ceniti, in ne znaš...“

Sin je gledal skesano, podmulato.

„Zareklo se mu je“, potegnila se je starka.

„Nič: zareklo... Na besede naj pazi in na to, kaj govori. Iz tega se vidi, da nima nič moškega v sebi.“

„Pa ženiti se mu boš vendar pustil, saj si že star, in jaz tudi.“

„Naj se ženi, pa pametno, kakor se spodobi za Lužarje!“

„Saj je vse prav.“

„Vse, samo govori naj pametno.“

Nekaj časa so vsi molčali. Stari si je napravljal novo pipo tobaka, Lužarica je gledala s pomilovalnimi pogledi sina, ta pa je sedel za mizo in molčal.

„Saj se nič slabega ne sliši o Podlogarjevi“, rekla je mati.

„Nič...“, poudaril je Lužar.

„Potem je vse dobro.“

„Na to naj pazi, kaj mi bo pripeljal v hišo.“

„Torej niste zadovoljni?“ vprašal je sin in vstal.

Oče je nekoliko pomislil. Dvakrat je povlekel iz pipe, pljunil na stran in rekel:

„Ne popolnoma, pa, če ni drugače...“

Sin je odšel iz sobe...

„Oh jejmenes, kakšen si!“ ustrašila se je starka in jela pretakati solze.

„Kakšen, kakšen? Kaj nimam jaz prve besede? Če ni zanj, dam pa Francetu; oni je boljši, ta ima preveč tvoje nature na sebi.“

„Pa tvoje, tvoje, ki je slabša ko moja, veš“, vpila je med jokom Lužarica.

„Tvoje, tvoje...“

„Tvoje, tvoje...“

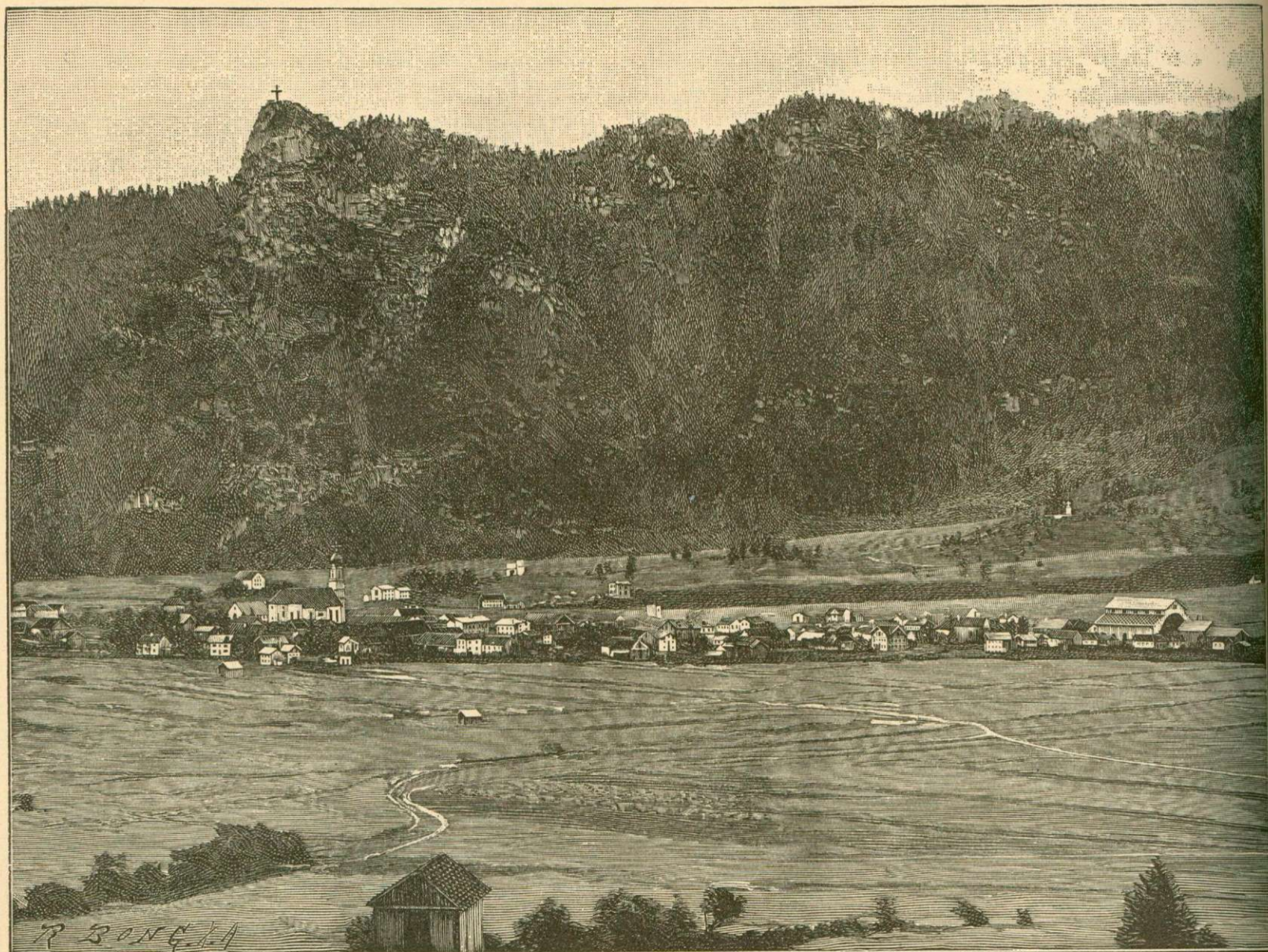
Starec je šel zopet leč pred hišo, ona pa jokat v kot, da izjoka svojo jezo. Sin je

tisti dan šel, in kakor se je zvedelo na Lužarje šele pozneje, se napil . . .

To je bil jeden nemirnih dnij na Lužarjih, ki so bili sicer, kar se tiče njihovih prebivavcev, popolnoma mirni. Od tega pa do danes je minulo nekaj dnij, a Janeza, tega nesrečnega, izgubljenega sina njega še ni bilo domov.

bi torej bilo, ko bi kdo iz njih zakrivil, da bi se onečastil rod Lužarjev, kaj bi šumeli poslej hrasti? Ne, to se ne sme zgoditi: kaj naj se potem zgodi s spomini dedov, ki se hranijo v koči? Nikdar!

Lužar je vstal in spraval pipo tepko-okovanko v žep. Tak, kakršen je bil sedaj, tak ni bil za med svet, da bi šel v dolino. Šel

Oberammergau.

Na vse to se je spominjal starec, in zdelo se mu je, da šumé hrasti nad njim dolgo zgodovino Lužarjev, da šumé o mirnih dnevih njegovih dedov, o posameznih ženitninah, katerim priča so bili oni. Kako mirno spē v dolini vsi oni dedje, ki so tu gospodarili vsi po jednem načinu: najprej pastir, potem gre služit, da vidi nekoliko sveta, potem je ženitnina in potem gospodar itd. Kako nelepo

se je preoblačit. Poiskal je boljše irhaste hlače; Lužarica se je pa med tem zadovoljno smehljala, ko je opazovala moža. Dolgo je stopal starec po hiši gori in doli, iskal to in ono, zapel polovico gumbov od žameta-stega telovnika, vmes pa se jezil polglasno nad dolinci, ki imajo tisto ničvredno špiritovo žganje, da ž njim motijo ljudi in med njimi njegovega sina, da sedaj pohajkuje

brez dela in menda pijan po dolini od krčme do krčme in zapravlja težko prisluženi denar; jezil se je in jezil in med tem pozabil, česa išče . . .

„Ali greš?“ vprašala ga je brez potrebe ona, ko je stopical že dolgo po hiši. Starec je molčal. Ko je našel v nekem kotu precej debelo palico za oporo, šel je s počasnimi koraki po veži.

„I, kam greš vendar?“ vprašala ga je zopet žena, katero je palica nekoliko ostrasila.

je že iti v dolino za možem, da bi odvrnila vsako nesrečo, a zopet se je nekoliko pomirila, upala, da se izide vse dobro, zopet je čakala in zopet jokala. Tako je preteklo nekaj časa v groznem položaju, katerega je končal prihod nesrečnega sina. Mati se je pomirila . . .

„Kje je on?“ vprašala je brisaje si solze. Sin je nekaj odgovoril in odšel pod streho leč na seno.

Videti je bilo, da je popolnoma trezen. Kazalo se je, da se izide vse dobro, kar je

Pariška razstava: Pogled čez Seino na Trocadero in na naselbinsko razstavo.

„Po sina“, zamrmral je in odšel. Lužarica je stopila na prag, zrla za možem, in oblile so jo solze iz strahu, kaj bo.

„Jojmene, jojmene!“ klicala je in sklepalala roke, „oh, jejmenes, če ga dobi, jejmenes, jejmenes!“

Njeno materinsko ljubečo dušo je objela skrb, hodila je po hiši, sedala sedaj k peči, sedaj k mizi, hodila gledat skozi vsa tri okna v hiši, potem hitela ven, vstopila se na vežna vrata, čakala in gledala na vse strani, zatiskala z ruto oči, jokala, tarnala; sklenila

„Dom in svet“ 1900, št. 13.

zelo potolažilo skrbno ženico; sin je ležal pod streho na mrvi, a Lužarja ni bilo še od nikoder.

Vrnil se je šele v mraku. Bil je nekoliko vinjen, in zato, kakor po navadi zelo zgovoren. Pripovedoval je, kaj delajo v dolini, kaj je zvedel tu, kaj tam, izrazil nekaj svojih mislij o dolincih, pripovedoval o nekih sopivcih, potem popraševal po večerji, a o sinu ni zinil niti besedice . . .

Poslej je bilo vsako tretje vprašanje:

„Imaš kaj večerje, stara?“

„Počakaj no, takoj bo“, in stara je molčé stala pred pečjo, poslušala moževe prazne besede in hitela kuhat. Stari kar ni bil miren. Hodil je semtertje, sedaj na prag, sedaj v hišo. Na pragu je postal nekoliko in gledal, kako pada mrak. V zraku se je nerodno vzdignila dvakrat črna vrana in se spustila med veje; že polspeče tovarišice na hrastu so se vzdramile, in slišalo se je nekoliko nevoljnih: kra, kra, in hrast se je zopet pomiril, nanj je padala črna noč in ogrnila z varno odejo hrast in njegove črne, ponočne goste. Po lužah so se glasile žabe dolgočasno, neprijetno, nad kočjo pa je pel ropotec enakomerno svojo strašilno pesem; po gozdnatih vrhovih je padala noč, po zemlji je padala noč . . .

„Imaš kaj večerje?“ vprašal je zopet starec.

„Da, le pojdi!“

Nekaj časa potem so se Lužarji umirili. Vežna vrata so se zaprla, v kočji je vse potihnilo, ropotec nad njo je strašil, četudi se ga ni nihče bal. Hrastje so nemirno šumeli, ob majhnih oknih kočje so se plazile temne sence; ali so bile sence hrastov, ali so bile sanje, ki so šle obiskat danes starega Lužarja, ali oboje, kdo ve?

Tri dni niso potem prebivavci na Lužarjih nič govorili. Sin je delal pridno, a molčal. Stari je delal, hodil po gozdu, ležal pred hišo, a vedno molčal, mati je pa s čudenjem opazovala sina in moža in radovedno čakala konca. Odgovorov ni dobivala niti od sina, niti od moža, in morala je molčati. Drugi dan je stari Lužar popravil sleme, popravljaval nekoliko strebo, in molčé hodil okoli hiše, kakor da ogleduje, ali je še kje popravka potreba . . . Tako so pretekli na Lužarjih tisti trije dnevi brez posebnih dogodkov; ropotec je pel nekako glasneje in bolj veselo, žabe so regljale po svoje, a vrane so čudeč se obletavale novo streho na kočji, sedale celo nanjo, ogledovale jo s svojih hrastov, izpreletavale se sem in tje; vrabci pa so si izbirali svoja bodoča gnezda na novi strehi in se menda prepirali za kako posebno ugodno, priležno in prijazno mesto na njej . . . Lužar je ležal kadeč svojo tepko-okovanko pred

kočjo, gledal vse to in nekaj premišljal . . . Jedli so vsi trije skupaj, a izpregovorili niso besedice . . .

Tisti dan potem je bila nedelja. Popoldne so bili vsi trije Lužarji doma in se pošteno dolgočasili. Stari je kadil in hodil nemirno sem in tje. Naposled je postal poleg sina in rekel:

„Pojdi, da greva!“ In odšel je. Sin je stopal za njim. Šla sta molčé drug za drugim v gozd in dalje po poti . . .

Doma pa je zopet Lužarica skrbela za oba . . . Stari je zavil v dolino proti Podlogarju.

Tako se je končal prepir na Lužarjih zaradi ženitve. Lužar in sin sta se vrnila domov pozno zvečer, a potem sta še dolgo sedela pri mizi, in ko sta povečerjala, začel je stari učiti sina in mu razlagati velike uganke gospodarstva in razrešavati račune življenja. Lužarica se je od veselja jokala, sin pa je podprl glavo in poslušal očetove povesti, vzglede in nauke. Stari je govoril gladko, modro, kot izkušen mož, in se prepogostoma spomnil, da je Lužar in poudarjal sinu, naj nikdar ne pozabi, da je Lužar, ker to ni malega pomena in da, dokler bo to imel v spominu, ne more zgrešiti lepe poti svojih dedov, katerih spomin naj mu bo vedno drag in svet.

Ponovil je vso svojo zgodovino, posegel v zgodovino starih Lužarjev, kolikor daleč mu je bila v spominu, in resno opomnil zopet in zopet:

„Mi smo Lužarji, in to ni malo.“

Nad Lužarji se je zjasnilo nebo. Njihovi prebivavci so bili pridni in marljivi, saj se je bližal dan, ko začne nov rod vladati visoke Lužarje, in vsi so se pripravljali na to, in govorili so neprestano o tem. Celotrabci na strehi so nekje to izvedeli in naznanjali daleč na okoli, da bo svatba na Lužarjih.

Tri tedne potem je prišla nevesta v hišo s svojimi svati; to je bil velik dogodek na Lužarjih. Lep dan je bil. Ropotec je pel, vrane so prestrašene bežale naznanjat v gozd, kaj se je zgodilo, vrabci so se veselili po

strehi, žabe so zbežale v luže, a hrasti so šumeli neko skrivnostno pesem o sreči: pa kdo jih je utegnil poslušati, zastonj so šumeli...!

V koči je bila vesela godba in ženitnina.

V obče je bilo mnogo veselja. Starci so razpravljali razna vprašanja, mlajši svet pa se je po svoje veselil.

Drugo jutro se je umirila kočica na Lužarjih; svatje so se razšli in od vseh je ostala le nevesta, ki je bila od prečute noči takoj malo bolna, kar je spravilo v skrb mladega Lužarja in staro Lužarico; stari je že kadil zunaj pod hrasti in mislil, da je to že navada, in premišljal, kako bo sedaj tu na Lužarjih. Vrane so se vračale iz gozda, sedale so na hrastove veje in gledale na kočico; morda so bile željne videti mlado nevesto, novega Lužarja... , ropotec je pel starcu prijetno in mu vzbujal razne spomine.

Nad Lužarji se je razlila isti večer pesem angelskih glasov: Mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje; in bil je mir, blagi mir vsem...

Tako se je zgodilo. Nov rod je zavladal na Lužarjih, začeli so se novi mirni dnevi, in stari Lužar je videl bodočnost Lužarjev; on ni nosil več skrbij, mirno je ležal pod hrasti, kadil pipo tepko-okovanko in pasel domači kozi in užival svoj kót s svojo staro vred. Zadovoljen je bil s sinovim gospodarstvom in z mlado sinaho tudi, včasih pa je rekel:

„Lej ga spaka, saj je dobro izbral!“ in puhnil je dima kar trikrat zaporedoma gori pod hrast in ob jednom je poslal v nebo toliko želj, naj ga Bog še pusti na Lužarjih, da bo gledal te zelene vrhove, da bo ogledoval s te višine lepi svet, da bo gledal družinsko srečo in mirne dni v svoji koči; da bi še poslušal ropotec nad hišo, krakanje vran, čivkanje vrabcev in skrivnostni šepet orjaških hrastov v tihih večerih... Bal se je dneva, ko bo zadnjič čul ropotčev: drin, drin... a prepričan je bil, da bi celo to ne bilo posebno hudo sedaj, ko je poskrbel za bodočnost Lužarjev.

Grešnica.

(Slika. — Spisal *Josip Knaflič.*)

Ko sem posetil zadnjič rodno vas, so mi povedali, da je Draganova Tilda sedaj doma pri svoji sestrični, a hudo jetična.

Draganova Tilda! Ne vem, kako mi je prišla na mar, da sem poprašal po njej. Saj ravno njo sem bil popolnoma izgrešil v življenju, jo do cela že pozabil.

Poslednjikrat sem videl Tildo štirinajstletno deklico. Prestala je bila baš opasno bolezen — slepa na enem očesu.

To ugaslo, belo zalito oko je zelo kazilo njeno zunanost, in mene deklica ni več zanimala.

Sicer je bila Tilda lepo dekle. Njen obraz — o! Tildin obraz je bil nekaj klasiško-vzornega! Kakor iz bledega marmorja izkle-

sani obraz grške boginje... Ta čudoviti profil! Kolikrat sem se zmislil nanj! A Tilda je imela slepo oko.

Leto potem je umrla njena mati, in Tilda — sirota — je odšla v mesto služiti.

Žalostna usoda! Pa drugih usoda je žalostnejša.

Tako mi je mrknil spomin na Tildo.

Res, v polpreteklem času Draganova Tilda nikdar ni segla v moje življenje, in njena oseba zame ni imela pomena, — toda iz prejšnjih časov, iz davne detinske dobe, iz srečnih otroških let je Draganova Tildika moj najlepši spomin.

Vedno sva bila skupaj. Travniki, gozd, potok za vasjo so bili najin svet. A najbolj

sva ljubila gozd, naš veliki, svobodni gozd in njegove duhteče trate. Ker je pa i druga vaška dečad zahajala vanj, sva šla vedno daleč v goro, na visoke vrhe, kjer izvirajo studenci in šumé zeleni hrasti. Tam je bil gozd najin, samo najin.

In brala sva sladke jagode, trgala cvetlice, pletla vence, pela in rajala.

Krasni so bili venci, ki jih je spletala Tilda; za njene vence bi bil nosil cvetja v brezkraini čas.

Najbolj je ljubila bledordeče divje rože, dočim je meni ugajal ponosni beli srobot.

Včasih pa sva sredi svojih vencev in cvetov zaspala tam na gori, glavico ob glavici, in gozd naju je zibal v diven, brezskrben sen. Pri naju pa je čul angel božji.

Kadar je tonilo solnce, in so tički peli večerno pesem, sva vesela skakljala v dolino. Tedaj so se topili solnčni žarki v divjem potoku, in čez kamene je lilo bleščeče, ognjeno zlato.

„Glej, Ljuben, zlata voda, zlata voda...“ je vriskala Tildika in glavico potopila v bistre, peneče se valčke.

In ko je s smehom stresla mokre kodre, so se ji utrinjale iz črnih las vse povsod zlate, rdeče iskre.

Tako nebeško lepo je bilo takrat, takrat.

Danes pa jaz obupavam, in Tilda umira po kratkem življenju — a kakšnem življenju!

Kakor železne pesti so mi stiskale srce sodbe in opazke prijaznih ženic, pripovedujočih mi o deklici.

„Grešnica! Svoje telo je prodajala.“

„Samo sebe je umorila . . . Oh, kako grdo!“

„Fej, takemu življenju!“

„Hitro jo je zadela kazen.“

„Bog greha ne trpi dolgo.“

Pobožne starke so se zgražale, mene pa je gnalo z bolešno silo k nesrečni tovarišici mojih mladih dnij.

* * *

Mrko in turobno kakor žalost na zapuščeno dušo se je zgrinjal večer nad samotno

vaško poljano, ko sem spel proti samotni koči ob gozdni rebri — Tildinemu domu.

Nič tužnejšega ko ta naša poljana za poznih, vlažnih jesenskih večerov.

Sive, trudne megle se vlačijo čez črna močvirna tla liki tropi blodnih duhov, suhe, gole veje starih vrb ječe in plakajo v vetru liki trpeči bolniki, veli listi plešejo in drvé čez plan v šumnem, blaznem vrtincu, sem z gore pa buči umirajoči gozd svojo mrtvaško pesem. Povsodi smrt, umiranje, tožba.

A včasih potihne ta vihar bolečin v zraku, — in izpod zemlje sluje rahlo kakor dihanje spečih. In okrog in okrog je mirno ko nad grobovi. Le sive megle blodijo v daljavo.

Tako tiha in pokojna je bila poljana nocoj v trenutku, ko sem šel jaz preko nje. Noben trs se ni ganil, le črni netopirji so brezglasno plahutali v trudni mrak.

Vendar bolna, neutešljiva žalost je visela nad uvelimi travami . . . v težkem vzdihu . . . Brezmočna žalost. In moje prsi so dihale vase ta vzduh.

Na studencu, kipečem ob vznožju hriba iz glinaste zemlje, je zajemala sloka ženska vodo. Spoznal sem Breznikovo Mino, Tildino sestrično. Njen mož ima malo posestvo tu pod hosto in je zajedno čuvaj na bližnji železniški progi.

Pozdravila sva se. Vprašal sem za Tildo.

„E, slabo je . . .“, je vzdihnila, dvignivši polni vrč. „Čudež, da še živi. Ne zaužije skoro ničesar, a žeja jo neprestano. In pila bi samo vodo. A mrzlo, prav mrzlo. Vselej ji moram prinesiti sveže. — Oh sama jedva hodim; tu v križu me že več tednov tako bôde.“

Tožila mi je še druge svoje težave in bolečine, dočim sva počasi stopala navkreber.

Godilo se ji menda res ni dobro. Njen obraz je bil starikav in izplahnjen, prsi upadle, dasi je bila stara jedva nad 30 let. Govorila pa je brezvoljno, udano.

V veži sem ji vzel iz roke vrč in tiho stopil v izbo. Ona je ostala pri ognjišču, kjer je gotovila večerjo.

Pusto je bilo po nizki, zaduhli sobi. V kotu pred Marijo je gorela motna lučika;

njen nemirni plamen je pomikal čez stene temne, strahotne sence. Na nizki postelji je ležala ženska, oblečena in obrnjena v očrneli zid, ki se pri mojem vstopu ni zganila.

Sklonil sem se k njej in dejal mehko:

„Tilda, vode sem ti prinesel.“

Okrenila je glavo, me začujena pogledala, potem se je na pol dvignila.

Gledala me je pazno, zamišljeno.

„Tilda, me več ne poznaš?“

„Ah, Ljuben —“

Jasen nasmehljaj je prešnil njeno obličje, in živo, iskreno mi je stisnila roko.

„Da se še vidiva . . .“

„Po tako dolgi dobi. Osem let je, Tilda.“

„Takrat sva se videla hip, no i sedaj se vidiva samo — hip.“

„O, Tilda —“

„Pusti . . . Končano je. Pa daj mi vode, prosim.“

Ko je pila, sem opazoval njeno podobo. Zdela se mi je povsem neizpremenjena, — taka, kakršno sem pomnil od preje. Obraz, kakor da je stvarjen iz nežive, nepreobrazne snovi: bel, mrzel marmor. Ni poteze ni bilo druge. A na njem je bliščal sedaj rahel, rosen pot, jednako na kamenitih kipih ob ranem jutru ali vlažnih dneh. In črni lasje so se mokri vili nad čelom.

Levo oko je imela pol zaprto, — tako se je bila menda navadila, — da ni bilo zapaziti njegove hibe; zdravo pa je sijalo toplo in čudovito čisto.

Telo njeno je bilo pač strašno usehlo, — toda zdelo se je zbok svoje vitkosti in finih oblik povsem primerno njeni osebi.

Nič na Tildi ni pričalo bolezn, propada. Toda neki čuden, nekak nenaraven, tako nov in poseben izraz je imela cela njena prikazen, da mi je — in najsi nisem znal, da je bolna, — oznanil prvi pozorni pogled nanjo: zapadla je smrti! In ta izraz me je presunil.

A bolj so presunile njene besede.

— Končano je! Torej jasna zavest, da umrje . . . nikake nade, nikake nade več. — Strašna zavest, strašnejša ko smrt! Ali prenese se. Malce resignacije, malce cinizma. Pol se udaj, pol se rogaj — pa ni hudo.

Očitno Tilde ni groza smrti; morda jo celo težko pričakuje. Vendar — njen dušni položaj vpričo gotove, neizogibne smrti mora biti pregrozen. Jaz slutim to, ki poznam njeno dušo — njeno veliko dušo! Jaz vidim mrzlo, sovražno noč, ki strupi njene zadnje trenutke, čutim divjo njeno bol.

Ne, da umreš — ampak da tako umreš . . . tako umreš! O, Tilda, jaz te razumem!

Ker je bilo soparno v sobi, sem odpahnil jedno malih oken, potem sem si primaknil stol k Tildini postelji. Oba sva sedaj molčala.

Lučika pred Marijo je žarela, zunaj je šumel jesenski gozd mehke melodije.

„Najin gozd, Tilda . . . Ga slišiš?“ sem rekel jaz.

Tisti hip pa sem vzdrhtel ob radostnem spominu.

„Ah, Tilda, li pomniš še, ko so se odprla nebesa?“

„O . . . o . . .“ je vzdihnila Tilda. „Takrat je bilo lepo.“

Ko so se odprla nebesa . . . je bil najsrečnejši dogodek v najinem mladem življenju.

Nekoč se prebudiva s Tildo na zeleni gori. Dolgo sva spala. Solnca ni bilo nikjer, in po vasi, po dolu so plavale meglice. Na gori je bilo še svetlo, toda tesno nama je bilo v tej samoti.

Ta hip zapoje v dolini večerni zvon veličastni Ave. Padeva na kolena in moliva. Mehko bijejo bronovi glasi, kakor vabeč odmev se zibljejo v sinjih višavah.

Zvon je utihnil, midva pa sva še vedno klečala na gori sklenjenih rok, negibna — kakor prevzeta od slovesnega miru poletnega večera . . . Tiho, svečano krog in krog v stvarstva mogočnem, vesoljnem templu . . . Molčé zemlja in zrakovi. To je božji mir.

Spodaj so se mračile dobrave, visoko gori je zrl firmament ko svetlobojna steklena kupola; jasnobel na vrhu, niže moder ko morje, tam globoko, kjer sloni na skalnih stebrih sivih alp, pa rožnordeč in bliskajoč v purpurnih in zlatih plamenih.

In midva otroka sva klečala, in oko je nama plulo tje v daljno, neznano daljavo . . . sanjavo dalje in dalje v neizmernost . . .

Nakrat bliskne nad Sveto goro v ognjenem svitu — širom je razdeljen nebesni svod — sinje prostore zazre strmeče oko... Zlati stebri kipé... silni jasni oboki se pnó — nedoločni liki vse, ker vse blišči, — nekaj pôlje ko trume svetlih duhov... In od zadaj sije velika, prelestna luč... A ta luč je večja ko svet in bolj svetla ko solnce! Oko je ne prenese...

Hip... Prikazen je izginila, na nebu pa iskro zažarela večernica.

A midva otroka spodaj sva plakala in vriskala zajedno preblazene sreče in udivljenja... Ker oba sva bila uverjena, da sva — kakor slove majkina povest, da vidijo le izvoljeni otroci — videla, ko so se odprla nebesa.

Ti lepo, ti veliko otroško srce! —

In nocoj sva si budila s Tildo vse te blažene spomine iz nedolžnih let, prekrasnega mladostnega raja.

Pa zahrepenela sva nazaj v to srečno dobo — želela in prosila si nazaj teh mirnih, solnčnojasnih dnij...

Zunaj so šušтели hrasti: Nikdar, nikdar več. —

„Pa pomniš tudi, Tilda, ko si me venčala s trnjevo krono?“ sem povzel zopet jaz s turobnim, zastrtim glasom.

„Da. Ti si odhajal v mestne šole. Jesen je bila, in cvetja ni bilo več. Tedaj sem ti spletla v slovo venec iz trnja in ti ga položila na glavo —“

„In rekla si: Sedaj ne boš nosil več cvetnih vencev, nego trnjeve vence na težavni, trnjevi poti.“

„In ti je bila pot trnjeva?“

„O, Tilda, ni jeden cvet mi ni vzrastel na njej! Da je nisem nikdar šel, koliko srečnejši bi bil danes...!“

In pripovedoval sem nekdanji prijateljici dolgo, grenko povest o izgubah in prevarah... kako sem se dolga leta boril, trudil in pehal — ne zase tako, za bedno svojo rodbino več, za dragega očeta, mamico in sestrice, da jim pomagam do boljših, prijaznejših dnij, — kako sem prestradal najlepšo mladost, dal najboljše moči za to srečo.

A kako me je poslednji hip izdalo nezvesto srce, me ranilo s strupenim želom... V gradu moje sreče je omahnil temelj, in sedaj je padal in se rušil grad moje sreče... Kako sem besnel v divji, onemogli bolesti in kakor blazen obupanec delal in se upiral v majajoče se zidove, da bi jih obdržal...

Zaman! Padel in zrušil se je celi zlati grad moje sreče, mene pa pokopal pod razvaline...

Kako sedaj brez ciljev blodim po mrtvih, neznanih stezah... osamljen, zapuščen, preganjan, tujec pri lastnih svojcih, ne ljubljen, ne ljubeč, otrpel, bloden meteor.

Moja zgodba je globoko ganila Tildo. Napeto je poslušala in nekaterikrat je uprav z žejno slastjo srkala váse te bolne, tožeče, nikdar srečne glasove... Izvestno ji je lajšalo lastno gorje, ko je čula, da mora trpeti i drug človek, trpeti vse življenje. Trdi in trpki izraz na njenem obličju je izginil, in neka mehka, sanjava otožnost je omilila njene poteze.

Ko sem končal, je bilo krog in krog vse tajinstveno tiho, — nikak odmev sočutja ni jeknil iz mrzlega, črnega mraka. Tilda je zamišljena upirala pogled v trepetajoči plamenček oljeve lučike.

Tužno sem povsobil glavo.

Tu zadoní večerni zvon — pozno, pozno; da se nehoté vprašam, kaj da zvoni nocoj ta zvon tako pozno... Glasno, mogočno bije.

In kakor da so čakali lesovi zunaj na njegov glas, — tako sedaj buči in šumi po gori v silni, kipeči molitvi.

Ta naš večerni zvon ima do mene čudovito, čarobno moč, — največjo moč.

Sklenil sem roki.

Čudé se, me pogleda Tilda.

„Ti moliš?“

„To jedino mi je ostalo, Tilda. Vse sem izgubil — to jedino mi je ostalo.“

„In to je“, dodal sem tiše, „jedina dovolj krepka veja, ki me drži nad valovi. Ona me more rešiti.“

Tilda je ob teh mojih besedah vzdihnila. Neka nervozna razburjenost se je javila v njej, in vidno je bilo, da se bori z nezlož-

nimi mislimi. Nakrat pa se je zopet pomirila.

„Ljuben“, je izpregovorila, zroča v strop, „kaj ne, da so ti povedali, kako sem živela?“

„O, Tilda, na tako se jaz ne oziram.“

„Pa so ti povedali?“

„Da.“

„Da sem vlačuga.“

„Da, Tilda, tako so rekli.“

„In kaj si si mislil?“

„Nič. Le vleklo me je nevzdržno k tebi. Toda nocoj, ko te zopet vidim, ko se živo spominjam vseh lepot tvoje duše, nocoj pravim, da ta Tilda, kakor jo jaz poznam, nikdar ni mogla pasti sama. — Bila je vržena.“

„Ah, Ljuben, zakaj se morava najti šele nocoj?“

Obupno se je oklenila moje roke. Bilo je, kakor da išče pri meni zavetja, utehe. Neizrazna toplota je lila iz njenega pogleda, — neizmerna radost, da je našla srce, ki jo ume in čuti ž njo.

In kakor da so se zdajci razpahnile trde skale krog njenega srca, in vre vse na dan, kar je bilo ondi dolgo skrito in pokopano — tako živo in vroče je govorila.

„.....kako tolaži taka beseda, Ljuben, kako greje! — Svet zunaj je tako mrzel in tako krivičen; vedno le kaže s prstom: Tako je! Nikdar ne vpraša: Zakaj je tako? — A če usoda človeka tako sovraži, toli neusmiljeno preganja, če se ti najmanjši delec ne izpolni, kar si sanjal, upal in prosil, kar hočeš in streliš, če se ti zapirajo vsi cilji, vsa boljša pota, če si sam, oj! sam na svetu brez ljubezni, brez opore, brez pomoči, v vedni, neizprosni bedi — a imaš srce mlado in vroče, ki hoče živeti, ne biti živo pokopano, — kako moreš stati? kako ne omagaš?“

Mojega življenja namen je bil dober, je bil koristen. Ko mi je umrla mamica, in mi je bilo zapovedano, da naj si iščem kruha po tujem, sem šla drage volje na delo. Hotela sem zares prislužiti si srečo, pravico do zadovoljnega življenja. Hotela sem biti krepostna, zmerna..., a z marljivostjo in vztrajnostjo sem namerjala zgraditi temelj bodočemu prostemu, brezskrbnemu življenju. Hre-

penela, želela sem, kar more biti hrepenenje, želja revne, pa zdrave in vesele mladenke, gmotna neodvisnost, življenska svoboda, — zakonska sreča.

Ah, ničesar nisem dosegla, dasi je bilo skromno, kar sem pozelela, prav toliko, kolikor sme upati od življenja vsakdo, ki resno dela in se trudi... in kar je pravzaprav naravni smoter človekov na zemlji.

Takoj, ko sem stopila v svet, sem čutila, da mi ta svet ni naklonjen. Vsi ljudje so bili z mano nekam hladni, neprijazni..., a na pot se mi je stavilo polno zaprek in ovir. Dolgo sploh nisem mogla dobiti službe, dasi je bilo dovolj prostih, in so me posredovalci služb priporočali raznim strankam. Ko sem se predstavila, so me odslovili s tem ali onim razlogom in izgovorom, da so baš kar sprejeli drugo, da žal! ne morejo rabiti začelnice, da se jim ne zdim zadostno močna itd. Malo potrli so me ti zaporedni, vedno jednaki neuspehi, toda oplašili me niso. Saj sem bila tako mlada in imela sem toliko upanja!

Uvidela sem, da neizkušena, nevedna začelnica res ne smem zahtevati takoj dobre službe... in zadovoljila sem se z usodo zadnje dekline v velikem hôtelu.

Težko, nasilno je bilo delo, in moje telo je malone omagalo.

Zopet sem poskusila svojo srečo.

Veleimovita rodbina je iskala sobarico. Ponudila sem se jaz.

„Da“, me je ogledovala gospa domačica, „prav lepo ste razviti; in da ste pridni, verujem... Toda pri nas imamo vedno obilo gostov, — visoke posete — in veste, jaz gledam, da napravi naša hiša vedno in vsem dober utisk. Žal mi je za vas, ste sicer prav prikupljiva oseba... A moj Bog, kako ste si vendar pohabili oko?“ —

... Tam po mokrem sneženem polju daleč od mesta in ljudij sem blodila, pritiskala pekočo glavo ob mrzla, oledenela drevesa, vila roke in vpila... Odpusti, veliki svet, da sem te želela... Tvoji so lepi, zdravi, popolni ljudje! — Jaz nisem vedela, da slepcev ne maraš. Jaz tega nisem vedela.

Polagoma sem se utešila, vihar v meni je podel, a duh je ostal mračen... Pač, še jedenkrat je zasvetilo v njem kakor poslednji žarek poslavlajočega se dneva... še jedenkrat sem zaprosila boljšega stanú — brez uspeha; potem sem uklonila tilnik trdi pesti usode. Ostala sem dekla, težakinja... Moje solnce pa je zakril teman oblak...

Strti so bili moji upi, pa zatrti niso bili še. Moje mlado srce je bilo močno.

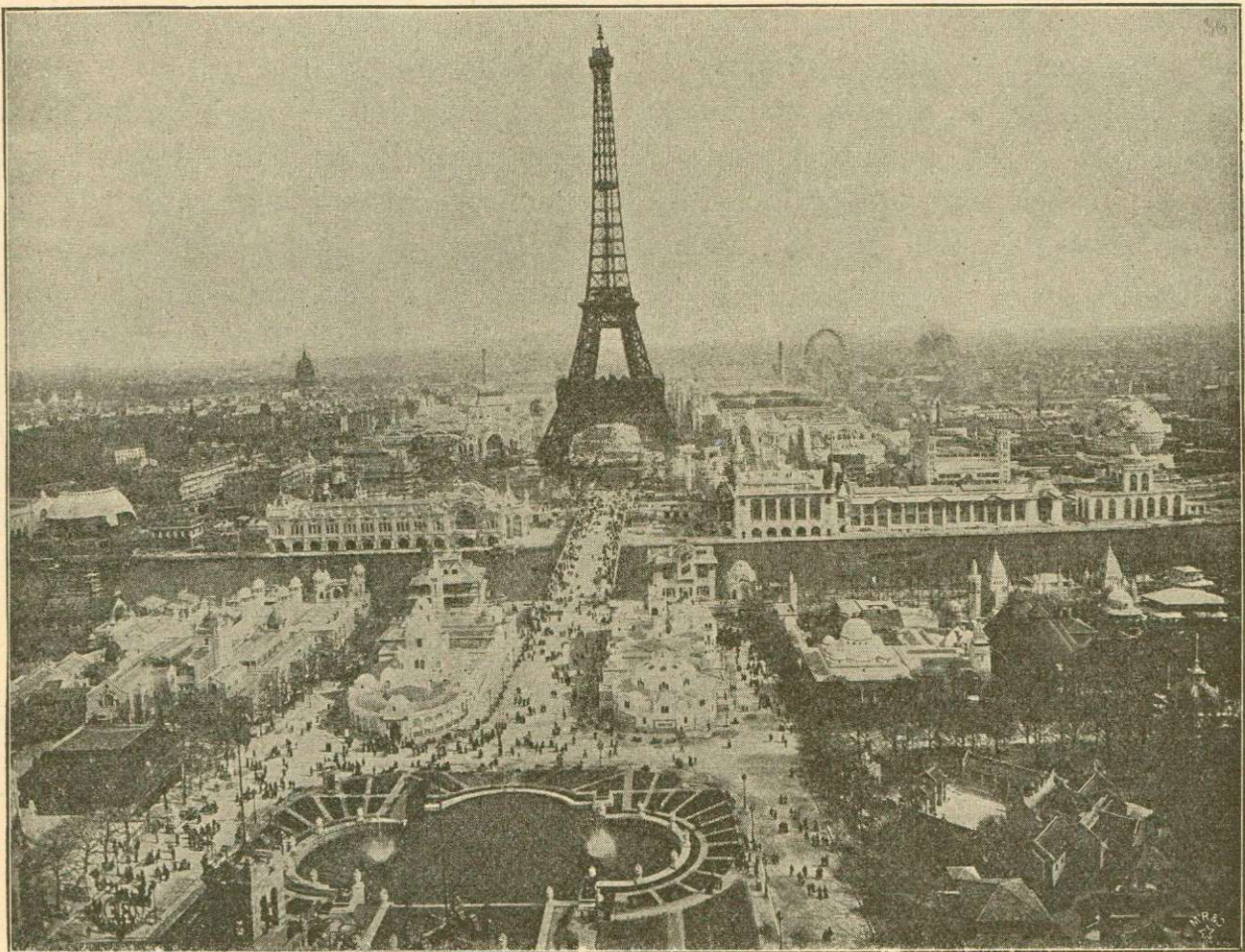
Ukovana v robstva okove, katerih otresti se sama nisem mogla, sem tem žarneje

— in ne bo tako prazno, tako brez cene, kakor je sedanje moje življenje...

Čakala, hrepenela sem, — a ni prišla ni ljubezen, ni rešitev, ni sreča.

Pač mi je bil dober, prijazen, poln čustev in obetanja marsikateri moški, — a pravočasno sem vselej spoznala njegove namene.

In tak konec je bil povsem naraven, pravilen: kdo pač mara jednooko, pohabljeno ženo? Najnižji hlapec ne. Za kratek čas pa se nisem podala...

Pariška razstava: Eiffelov stolp in okolica (s palače Trocadero).

hrepenela po rešitelju, ki me dvigne iz moje bede, me osvobodi neznosnega tlačanstva...

Z nekim bolnim poželenjem sem iskala ljubezni, njenih nebes... Strastno je koprnelo moje osamljeno srce po srcu, ki me bo umelo, cenilo, ljubilo, me branilo, da me ne bodo teptali, poniževali, izkoriščali. Sanjarila sem o tihem miru, ljubljem možu, materski sreči...; o življenju, ki bo svobodno, a koristno zajedno, ki bo imelo neko nalogo

Na obzorju mojega življenja je ugasnila poslednja zvezda.

In sedaj je nastopila zame črna, meglena, grozna noč. In moje življenje ni poznalo več luči, ne veselja, ne smeha... poznalo je le jok, trpljenje, grozo...

Bilo ni več življenje.

Ali tam krog in krog mene, razbite in otopele, je plalo in valovilo silno, gorko, bujnolastno življenje. In to življenje je klicalo, vabilo, mikalo. — Človek moj pa je

drhtel, in njegova kri je vzbujena kipela... In mamila me je burna strast, da se kakor v nevolji in nezavesti predam zapeljivim tem valovom... A vselej sta zmagala moja moč in ponos moj.

Tako sem prestala pet let v najbornejših razmerah, v najnižjih službah, v najhujši borbi za kruh in za obstanek.

Tedaj pa sem opešala, moči so mi odpovedale..., nisem mogla več.

Bila sem bolna in morala sem pustiti delo. —

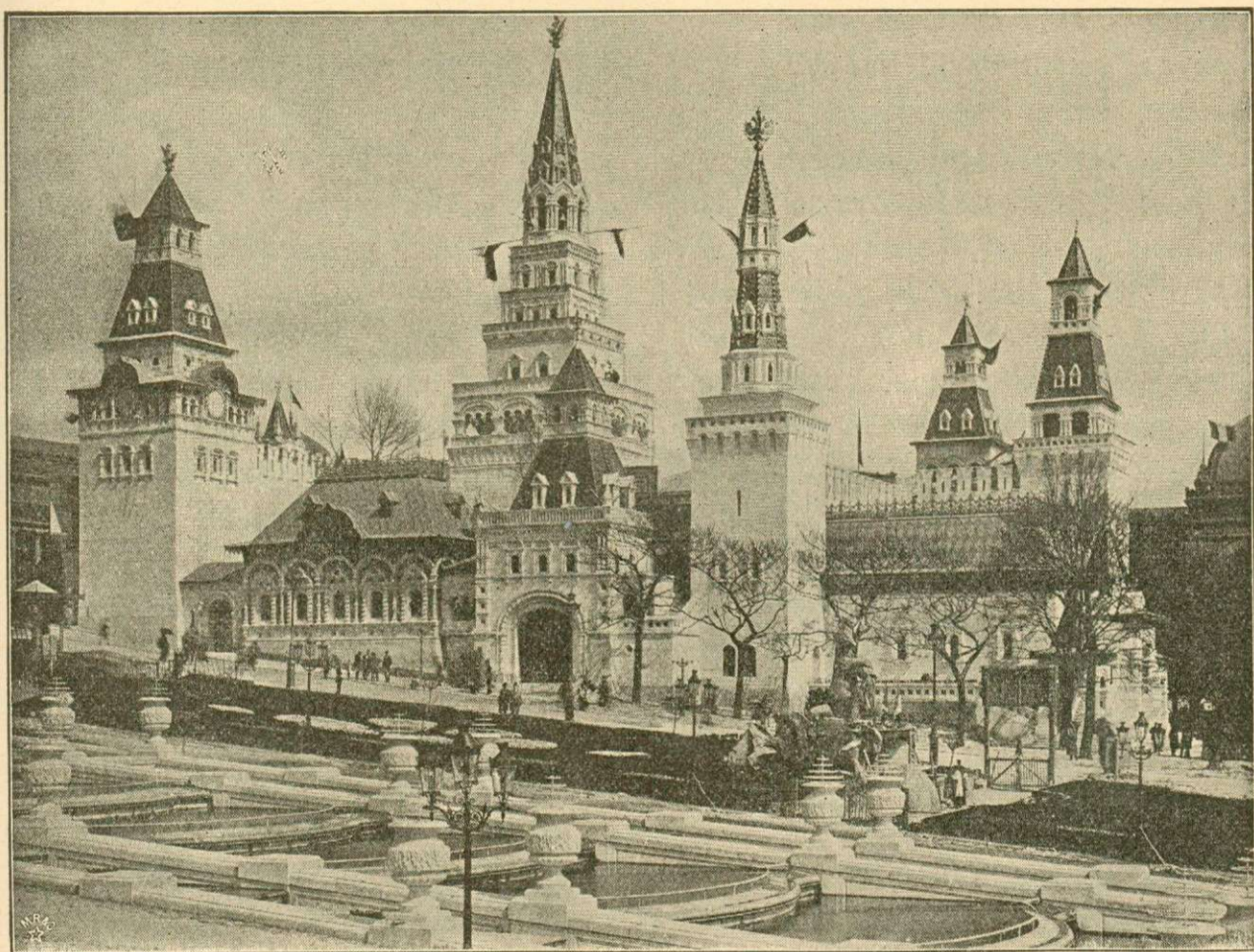
Pa saj niti ne morem več živeti tega življenja. Kje mi je moč?

A sicer ne najdem pota... Ali pogini od glada, ali utopi se!

Ne, ne! Živeti hočem! Sedaj sem nakrat z vso silo zahrepenela po življenju.

— Jedna sama pot.

Tebe je groza? Ti se sramuješ? Ali še ne izprevidiš, da te je nesreča nalašč toliko časa gnala in tirala, dokler te ni pritirala na to pot? Kam moreš drugam? Njena zlobna volja je, da se zgodi to...

Pariška razstava: Zgradbe za azijsko Rusijo.

In takrat me je obšla misel, da ne bom več dolgo...

Stresla sem se ob tej misli.

Umreti! Jaz pa nisem niti živela... In kdo je kriv, da moram umreti? To moje okretno, neusmiljeno življenje, ki me je tako dolgo trlo, da me je strlo... Popadel me je neodoljiv srd in gnev do tega neusmiljenega mojega življenja.

Tako ne smem več živeti..., če hočem še živeti.

Ti si zavržena — prokleta!

Kaj se obotavljaš? Delati ne moreš, jesti nimaš — ubij se! Ali samomor je večji zločin! Le udaj se! Za življenje si ustvarjena, živeti moraš.

Nihče te ne bo sodil... Ti si zavržena! Kakor blaznost in obup me je zgrabilo... Padla sem — “

Tilda si je z rokama zakrila obraz in bolešno, krčevito zaječala... In tako je ležala dolgo časa, njeno telo pa se je stre-

savalo kakor v mrzličnih navalih ali božjastnih krčih...

Jaz pa sem topo zrl na te žalostne razvaline človeškega življenja pred sabo...

A Tilda se mi je zdela velika, junaška! Prijel sem njeno brezkrvno, velo roko in jo poljubil.

„Brat, brat!“ je klicala Tilda v silnih, raztajajočih se čuvstvih; drugega ni mogla reči.

„Ne toguj, Tilda!“

„Ljuben, to oko me je pokopalo...“

Zopet je zadušeno zajecala Tilda in vrgla glavo na blazino. Iz zastrtih trepalnic slepega očesa se je utrnila težka solza in počasi padala čez njeno blede lice...

Gledal sem za to solzo. In zdela se mi je solza, ki jo plaka gorje človeško...

Zunaj je nastal piš, in drevje je stokalo in bučalo... Nad svetilko je plesala plaha veša, rdeči plamenček pa se je vzpenjal in sikal liki jezna, besna kačica...

„Ljuben“, je drhtela Tilda. „Zakaj me je Bog tako tepel...? Zakaj me je oslepil, mi omrzil svet? Zakaj me je pahnil v bedo in iz bede v greh? Zakaj me je ustvaril za samo gorje in nesrečo? Zakaj me je tako tepel?“

„Zato, Tilda, da te sedaj dvigne iz prepada v lepše in srečnejše življenje.“

„Ne — obsodil me je v pogubo. Zavržena sem...“

„Izvoljena si, ako hočeš, Tilda!“

„A jaz sem grešila, Ljuben!“

„Pa si se tudi pokorila, Tilda.“

„Jaz sem nečista, blatna...“

„Tem čistejša in svetlejša boš vstala!“

Glas, ki je donel tu v samotni koči ob nesrečni bolnici, ni bil moj glas — slovel je ko glas z drugega sveta.

Tilda je bila hip kakor okamnena...

Potem pa je divje kriknila in se po dolgem zgrudila na postelj.

„Moj Bog! Moj Bog!“

Skesana grešnica je plakala, in v njeni duši se je svitalo.

„Kdo me umije?“

„Tvoj kes, tvoj kes.“

* * *

Nekaj dnij pozneje je umrla Tilda, prejemši najpobožnejše sveta tolažila. Umrla je lepo. Grešnica Tilda je umrla, kakor da se je ni dotaknil svet. V duhu sem gledal, kako se je dvignila v novo življenje, ki je tako različno od sedanjega.

Pogreb njen pa je bil tih in skromen — ko pogreb neznanke... No, Tilda je bila pač tujka v rodni vasi.

Krsto smo spremili: Tildina sorodnica Mina, jaz, nekaj pobožnih ženic, ki so šle vedno za vsakim pogrebom, in bebasti Hijev Drejče iz Mišjega dola, ki se je slučajno pritepel po stezi in se nam pridružil... Drugega pogrebca ni bilo.

Pa vendar je imela Tilda lepši pokop ko marsikak čislan, mnogoobžalovan zemljan.

Vsa jutranje sveža jesenska природа ji je dajala slovo, ji pela in govorila...

Zvesti gozd na gori je šumel novo pesen — o smrti in vstajenju..., potok v skalnati globini pa je tolažeče pripeval... Sestrice breze na poljani so si v rahlih vonjivih sapicah otirale biserne solzice... In tički so peli, in solncece je svetilo.

Z vaškega stolpa sem pa je donel zvon — mehko in jasno ko takrat, ko so se odprla nebesa...

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

Socijalizem na Holandskem. Holandsko ima mnogo manj razvito tvornišтво nego Belgija; industrijskih delavcev je torej razmerno malo. Vrh tega je Holanec miren, trezen in se ne da lahko pridobiti za sanjarske načrte, ki bi se uresničili v temni bodočnosti. Zato ni mogla internacijonala, dasi je jedenkrat celo zborovala v Haagu, dobiti kaj znatnega števila pristašev med Holandci. Pristaviti pa moramo tudi, da se krščansko mišljenje in življenje lepo razcvita med njimi. Prve delavske organizacije so se postavile na krščanski temelj. Tudi zadružno gibanje so jeli gojiti krščansko misleči možje. Že pred l. 1870. se je osnovalo več delavskih konsumnih društev, nekaj posojilnic, stavbnih društev in celo par produktivnih zadrug, tako n. pr. v Haagu za smotke, v Leenwardenu pekarska, v Rotterdamu slikarska.

Delodajavci so se na Holandskem ogibali tiste sebične krivičnosti, ki jo vidimo drugodi. Radi so ustrezali pametnim in izvedljivim zahtevam svojih delavcev, skrajševali jim čas za delo in zboljševali plačo. Ob tem je zlasti mnogo vplivala vlada. Ta je najpreje zboljšala razmere svojim delavcem; branila je tudi delavsko svobodo; ob stvkih se ni nikoli vmešavala na korist delodajavcem.

Socijalizem se vsled teh razmer ni nasiljal ob svojem vstopu na Holandsko na nezadovoljnost delavskega stanu, marveč je pognal svoje korenine iz liberalstva, osobito iz nasprotstva proti krščanskim strankam. „Tu in še bolj na Danskem je pokazal uspeh, kako je socijalizem zakonita, logiška posledica liberalizmu, ž njim zvezana po radikalizmu. Demokracija je ustvarjala politiška društva, zveze, kazine, volilna društva; sklicevala je shode, kjer so se obravnavale libe-

ralne teorije. Posebno je napadala religijo in duhovnike in jih smešila. Pouk, omika naj bi namestovala religijo. Te težnje so rodile svoj sad. Ideje so zapustile abstrakcijska tla in so se izkušale izpremeniti v dejanja.“¹

Tudi drugodi vidimo, da le tam, kjer se je ljudstvo navadilo liberalnih idej, zlasti po časopisju, uspeva socijalno-demokraška agitacija. Socijališki nazori so zanimiva, miškavna novost tistemu, kdor se je že nasrkal liberalstva; kdor pa liberalnih idej ne pozna, mu je socijalizem neumeven in aboten.

L. 1868. se je ustanovila v Amsterdamu prva holandska sekcija internacijonalne delavske zveze; kmalu za njo pa v Rotterdamu, Utrechtu in Haagu. Imele so le po malo udov; s krepko in živahno agitacijo po shodih, z listi in knjižicami so pa vendar nekoliko vzdramile delavsko ljudstvo, ki se je začelo odslej tesneje organizovati. Glavni socijališki listi so bili „Werkman“ v Amsterdamu, „Toekomst“ in „Vrijheid“ v Haagu. Ko je padla pariška komuna, se je po drugih državah takoj pokazal razpad tudi med socijališkim gibanjem; na Holandskem je bilo ravno narobe; socijalizem se je vedno bolj širil. L. 1872. se je pa zopet vse obrnilo. Holandsko je tedaj praznovalo tristoletnico svoje nezavisnosti. Povabljeni so bila ob tej priliki tudi delavska društva k raznim narodnim slavnostim. Kar jih je bilo popolno navdahnjenih z mednarodnim socijališkim duhom, so odklonila povabilo. S tem so pa udarila vse socijališko gibanje. Narodna samozavest se je vzdignila, in ko se je ravno tistega leta v Haagu pokazal razpad v internacijonali, je bil za nekaj časa na Holandskem socijalizem skoraj popolnoma zamorjen.

L. 1878. o binkoštih pri shodu „Allgemeen Nederlandsch Werklieden-Verbondu“

¹ Meyer, o. c. str. 104.

se je iznova nekaj oživil. Več socijališko mislečih delavskih zastopnikov pri shodu je hotelo spraviti celo veliko društvo v socijalno - demokratski tabor. To se jim pa ni posrečilo; pač pa so združili socijalne demokrate v „socijalno-demokratski zvezi.“ Ta nova organizacija bi bila pa gotovo razpadla, ko bi ne bila dobila zelo spretnega agitatorja, Ferd. Domela Nieuwenhuisa, bivšega luteranskega pastorja. Ta je jel z vso vnemo razširjati socijalno-demokratska načela in je res dosegel v kratkem mnogo uspehov. Pomagali so mu bivši pristaši internacionale: mizarja K. Gerhard in Schröder, kovinski delavec Ansing, rezbar K. Ris in kramar P. J. Penning. Dne 1. sušca l. 1879. je ustanovil Nieuwenhuis svoji stranki list „Recht voor Allen“, izprva tednik, kasneje dnevnik. Stranka se je organizovala federališko: posamna socijalno-demokratska društva so samostojna; njihovi zastopniki se shajajo vsako leto pri skupnem shodu; sklepe tega shoda izvršuje v ta namen voljeni osrednji odbor s sedežem v Haagu. Samostojnost posamnih društev se čuva tudi gledé na skupni shod. Le tisti sklepi tega shoda imajo veljavo, ki jih člani posamnih društev sprejmó z nadpolovično večino. V tem oziru se razlikuje holandska socijališka organizacija že po svoji osnovi od vseh drugih. Individuališki svobodi prepušča mnogo več nego drugodi. Ta njen značaj se kaže tudi v njenem daljnem razvoju. V mnogih ozirih kaže nekakšno nasprotstvo s socijalno-demokratskimi strankami drugih držav. Poglejmo!

Nieuwenhuis se je izprva po vzgledu nemške socijalne demokracije lotil z vso silo agitacije za splošno volilno pravico. Njegova stranka se je udeleževala tudi raznih volitev, toda dolgo brez uspeha. To je utrudilo socijaliste, in vedno bolj je prodirala med njimi misel, da ne kaže čakati, da bi si po splošni volilni pravici priboril proletarijat oblast v državi. Revolucijski značaj socijalne demokracije se je bolj in bolj poudarjal, smešil pa politiški boj. Vsled tega je mnogo socijaliških voditeljev prišlo v navskrižje z zakoni. Tudi Nieuwenhuis je

moral nekaj časa presedeti v zaporu. Strastni uporni duh se je pokazal v krvavem boju socialistov z amsterdamsko policijo meseca mal. srpana l. 1886. Ubitih je bilo jedenindvajset, ranjenih krog sto oseb. Boj se je pričel vsled tega, ker je policija zabranila neko javno ljudsko igro. Že tedaj se je mnogo ljudstva odvrnilo od socijalne demokracije, ko je pa ob sedemdesetletnici holandskega kralja tamošnja socijalna demokracija kazala očitno nasprotstvo proti njenemu slovesnemu praznovanju, se je mržnja proti socijalni demokraciji še znatno pomnožila. Vendar je pa Nieuwenhuis po strastni agitaciji l. 1888. bil izvoljen v zbornico. Volilni red se je bil namreč v toliko izpremenil, da je imelo na mestu prejšnjih 130.000 odslej 300.000 mož volilno pravico. Ta izvolitev je za nekaj časa ustavila anarhiško mišljenje med holandskimi socijalisti. Začela se je zopet živahna agitacija; ustanavljala so se politiška društva; strokovna organizacija se je uglobila in okrepila; velike stavke so se pričele in po nekaj ugodno dovršile. Tako je zmagovalo iznova načelo, da mora ostati socijalna demokracija na zakonitih tleh in pred vsem s politiškim delovanjem pospeševati svojo končno zmago.

To je pa trajalo le do l. 1891. Domela Nieuwenhuis je tistega leta propadel pri volitvah, in anarhiško mišljenje se je brž zopet pokazalo. Iz politiškega boja se je vse norčevalo in priporočala se je samo priprava na revolucijo. Na vseh straneh je buknilo vse polno nemirov. Žandarji so imeli mnogo posla. W. H. Vliegen, ki je sam doživel to dobo, piše o nji¹:

„Nemire so potlačili vojaki in žandarji; stavke so se skorej vse izgubile in ž njimi tudi vsako upanje, da bi bilo kako preosnovavno delovanje mogoče. Ubogi ljudje so si prihranili par goldinarjev, kupili so si samokres in so čakali ‚velikega dne.‘ Politiško delovanje, strokovna organizacija, urejeno, premišljeno osvojenje oblasti po proletarstvu — vse je neumno; v jednom dnevu

¹) Der Socialismus in Holland. Socialistische Monatshefte. VI. 1900. Gleditsch. Berlin. Str. 342.

se nam bo vse usulo v naročje; tistega velikega dne, ki mora kmalu priti!“

V strokovnih društvih velikih mest so prišli po drugi poti do anarhizma; tu se je poudarjala samo strokovna organizacija. Zabavljali so ‚politikom‘ kakor anarhisti in res so postala tako pod njihovim vplivom strokovna društva nevtralna v njihovem zmislu. Anarhisti so kasneje uporabljali ta nevtralna strokovna društva proti socijalni demokraciji in proti političnemu delovanju.

Anarhiški duh se je kazal pri shodih socijalno-demokratske zveze. L. 1893. se je sklenilo, da se stranka nikoli več ne udeleži nobenih volitev. L. 1894. se je celo zvezi ime izpremenilo; imenovala se je odslej „socijalska zveza“. Nekaj socijalnih demokratov se je odločilo in ustanovili so leta 1894. „socijalno-demokratsko delavsko stranko“, ki pa izmed pet tisoč članov socijalske zveze ni odtrgala niti pet odstotkov zase.

A tudi v zvezi sami se je jela krhati jedinstvo. L. 1894. je sklenil njen letni shod, da se sicer stranka ne udeležuje volitev, da se jih pa smejo udeleževati posamna društva, če hočejo. L. 1895. se je pa sklenilo, da se jih tudi društva ne smejo udeleževati, pač pa je dopuščeno posamnemu društvu, da delajo po svoji volji. To Nieuwenhuisu ni bilo všeč. Ob volitvah so nastajale zmešnjave. Nekateri socijalni demokratje so kandidirali; drugi so se ustavljali vsaki agitaciji za volitve. Ob shodu l. 1897. je zahteval Domela, naj se udeleževanje ob volitvah za vse prepove, ali za vse sklene. Shod je pa ostal pri sklepu l. 1895. To ga je tako ujezilo, da je z amsterdamsko organizacijo izstopil iz socijalske zveze.

Tako so nastale med delavci, ki so svoj čas stali na socijalnem temelju, te-le stranke:

Strokovna stranka, nasprotna vsakemu političnemu delovanju; socijalska zveza, ki je pa — brez Nieuwenhuisa — od dne do dne propadala, s svojim polovičarskim vedenjem, — kot stranka anarhiška, a tako, da so ji lahko pripadali tudi socijalni demokratje; socijalno-demokratska delavska stranka s tisto taktiko, kakor se je drži nemška in avstrijska socijalna demokracija in Nieuwenhuis-ova četa. Poleg tega pa imajo katoličani in protestantje svoje delavske organizacije na krščanskem temelju.

V tem razporu se je nekoliko okrepila socijalno-demokratska delavska stranka. Leta 1895. je imela devetnajst društev s 700 člani; l. 1900. pa petinšestdeset s 3200 člani. Strokovno organizovanih delavcev je do 30.000; socijalni demokratje imajo med njimi samo železničarsko in tramvajsko osebje na svoji strani. Koncem l. 1899. je bilo štiriinštirideset strokovnih organizacij združenih v „narodnem delavskem tajništvu“, osrednji zvezi, ki šteje krog 14.000 članov. Socijalna demokracija nima ž njo nobene ožje zveze.

Zadružno gibanje med delavci je še v povojih, kar ni čudno ob tako zmedenih razmerah. Nekaj socijalističnih konsumnih društev životari, dosedaj še brez upliva. Holandska socijalna demokracija izkuša posnemati belgijsko, hoteč spojiti vse svoje politične, strokovne in zadružne organizacije v jednotno zvezo. Kakor sedaj kaže, ne bo imela mnogo uspehov. Socijalska zveza se trudi, da bi zjediniła delavce, pridobila iznova Nieuwenhuisa, ki je l. 1897. odložil uredništvo časnika „Recht voor Allen“ in pritegnila k sebi tudi socijalno-demokratsko delavsko stranko. Načelna nasprotja so pa prevelika, da bi se dalo vse to strniti pod jednim klobukom.

(Dalje.)

Nekaj spominov s pariške razstave.

(Spisal F. O.)

Opisati pariško razstavo v kratkem obsegu je nemogoče. Saj že v Parizu samem obiskovavec toliko vidi, da mu duh malone obnemore. Veličastne stavbe, krasne cerkve, mogočni Louvre, Versailles, velikanski spominiki po mestu, različni grobovi, kakor preprosti grob sv. Genovefe, veličastni Napoleonov, skoro pozabljeni Richelieuov ali poljskega kralja Kazimira grob, lepi muzeji in sto in sto drugih znamenitostij — kar mami oko. Sedaj pa še razstava — svetovna razstava, v kateri gledaš vse, kar je človekov um iznašel, kar je njegova spretna roka novega zvršila v umirajočem devetnajstem stoletju, razstava, kjer gledaš istinito skoro ves svet zastopan! Ne popisa, le nekaj črtic!

Velikanska razstava se prostira ob levem in desnem bregu Seine. Poslopjij je nešteto. Vsaka stroka ima skoro zase ločeno poslopje. Pogledaš pač, kar te najbolj zanima. Čuden čisto nov svet imaš pred očmi, ako stopiš v nasebinsko razstavo. Rodovi, nekateri do zadnjega časa še divji, sedaj pod francoskim ali drugih omikanih držav pokroviteljstvom stoječi, so razstavili prav lepa ročna dela. Zlasti mi je ugajal Madagaskar. V ličnem okroglem poslopju vidiš trud in uspehe misijonov, okorne pismene poskuse malega misijonskega učenčka, pa tudi še precej dobre slike z iglo. Tudi obrt mora biti že precej razvit na tem otoku, kakor je razvidno iz najrazličnejših izdelkov iz lesa, slame ali tkanine. Ako plačaš še posebej jeden frank, gledaš kakor v panorami najlepše kraje na Madagaskarju, velikanska podoba na vrhu poslopja pa ti predočuje ves otok in njega zgodovino, kako so si ga Francozi osvojili. Vse, kakor v naravi. Pred staro razstavno palačo Trocadéro je cela babilonska zmes. Večinoma zemeljske pridelke vidiš iz Kitajske, Egipta, Tunisa in Japana, Indije, Konga, Algirije, Sibirije in

Senegala. Da, celo neznatni Martinique, Guadeloupe, Guyana ali Réunion niso pozabljeni.

Ako bi te ne motila le prelepa poslopja, zdelo bi se ti, da prav bivaš v teh tujih krajih. Za dolgo vrsto drugih obiskovavcev stopiš tudi sam v budiško temno pagodo, zunaj pa se radovedno oziraš po čudni in šumni procesiji Sijamcev, ki vsak popoldan ob določeni uri s silnim krikom in za ušesa neprijetno godbo pohajajo med kitajskim in sijamskim poslopjem ter ne vem ali molitve opravljajo ali le ljudi k sebi vabijo. V zabavo je bil ta spreved celo lepemu kitajskemu vojaku, ki je pozabil straže svojega paviljona, dokler niso izginili kričeči Sijamci. Za majhno vstopnino si ogledaš lahko tudi, kako umazane in tesne so turške ulice, ter si tu za spomin kaj kupiš. Ako se ti ne smili frank, obiščeš tudi turški harem, saj te dovolj glasno vabi pred haremom stoječi — sicer precej kakemu židu podobni — Arabec. Tudi ti namigujejo tri „turške“ gracije, katere pa nimajo po turško zavitega obraza; saj bi se še marsikje drugodi prav dobro prilegal košček blaga. Žejo ti gasé, lakoto preganjajo v tem oddelku razstave razne pivnice, kjer seveda precej drago Kitajci, Japonci, zamorci in drugi inorodci ponujajo v svojih paviljonih okrepčevalne pridelke svoje domovine, vino, kavo, čaj, sadje in podobne reči. Gibljejo se ti tujci prav salonsko — tudi pridobitev XIX. stoletja.

Omikane evropske in združene ameriške države so razstavile v skupnih paviljonih, kjer ima vsaka država svoj posebni oddelek. Lepe umetnosti so shranjene v dveh krasnih poslopjih ob Champs-Elysées, kateri menda ostaneta tudi še po razstavi. Dragocene stvari so v manjšem muzeju. Tu imaš razstavljene znamenite stare rokopise, denarje, podobe, kipe, cerkvena in svetna oblačila: sploh starinstvo. Rokopisov je

precej in segajo v dobo od IX. do XVI. stoletja. Nekatero platnico so silno lepe. Zanimiva je zbirka tobakir. Kdor bi hotel ta oddelek proučiti, potreboval bi mnogo časa. Na drugi strani Nikolaja II. ceste je večje umetnostno poslopje, v katerem so razstavljeni dela modernih umetnikov, kiparjev in slikarjev. V obeh oddelkih prevladuje nagota. Videti je, kakor bi umetniki kar tekmovali med seboj, kdo bi z dletom ali čopičem bolj učil anatomijo. Ženske in moške vidiš v najrazličnejših pozicijah, kjer so se umetniki najbolj trudili, da bi te ali one žile ali žilice ne pozabili.

V slikarstvu vlada sedaj secesija. Silno zanimivo je opazovati, kako so jo razni umetniki izkušali prikrojiti posebnostim in navadam svojega naroda. Največ gledavcev je vedno v ruskem oddelku. Tu so silno lepe in dostojne slike; od nekaterih se človek kar ne more ločiti.

Čudno so umetniški proizvodi porazdeljeni. V vsakem kotu dobi vsakdo kaj. Opazuješ in občuduješ krasen marmornat kip sv. Frančiška Asiškega, ki upira zamaknjen svoj pogled v razpelo, ki je ima v roki —, zraven ali ne daleč proč pa vidiš kip nage ženske v roki z ogledalom, v katerem občuduje lepoto svoje postave. Jednako je s slikami. Pred seboj imaš veliko krasno sliko, ki ti predstavlja Jezusa na gori; ne daleč proč tudi veliko sliko, predstavljajočo ti Jezusa med mrtvimi. Vmes med tema podobama pa je jednako velika slika: Kopajoče ženske. Sploh je ta predmet silno priljubljen modernim slikarjem. Skoro v vsaki sobi najdeš kaj podobnega. Večinoma je vsakdo bolj zadovoljen in se bolj zanima za manjši muzej s starožitnostmi.

Obrtniki najrajši postajajo v obrtni razstavi na ravnini pred invalidskim gradom. Dosti lepih in novih rečij vidiš. Zlasti lepa je cerkvena razstava. Nov popoln oltar stoji v razstavi in tudi prav lična prižnica. Najkrasnejši pa so v tem oddelku kipi iz terracotte. „Pietà“ je v raznih podobah, priljubljeno je tudi upodabljanje smrti sv. Jožefa. Zlasti velika je skupina „Jezus pred Pilatom“.

Pilat sedi, poleg njega stoji deček, da mu vlije vode; Pilat je še neodločen, le v stran obrača svoje oči. Jezus nasprotno, pred njim stoječ, gleda poglavarju mirno v obraz. Na desni strani Pilata stojé liktorji. Jeden nekako čudé se gleda Pilata, češ, kako da se Rimljan more tako obotavljati; drugi občuduje Jezusa, da more tako miren ostati v tem odločilnem trenutku. Ob levi strani Pilata dvigujejo Judje pesti proti Jezusu, vojak jim s sulico zastavlja pot. Vse je, kakor bi se godilo pred našimi očmi.

V obrtnem oddelku rad postojiš, ker marsikaj vidiš, kako se v razstavi izdeluje. Ako hočeš kaj za spomin kupiti, je precej drago. Pravili so, da je neki gospod kupil tri tičke, katere je bilo kakor ura naviti, in potem so peli, kakor bi bili živi, celo uro. Naj bo, mislil si je omenjeni gospod, moja žena doma rada posluša tičje petje — s temi pevci ne bo imela mnogo dela, kupim ji za spomin. Dal je zanje dvestopetdeset frankov. Predno jih dobi domov na Koroško, stal bo že vsak sto frankov.

Kdor ima veselje z n a r a v o z n a n s t v o m, mehaniko, elektriko, kemijo, rudarstvom, obišče glavno poslopje na Martovem polju. Pri tem si lahko ogleda, kako izdelujejo čokolado; morda bo iz silne množice tako srečen, da dobi tudi izdelek v spomin. Tudi učna in znanstvena razstava sta v tem poslopju.

Pa čemu še drugo naštevati: zanimiva je vsaka stroka, na vseh straneh vidiš kaj posebnega. Avstrijec pač povsodi rad poišče avstrijski oddelek. V primeri z drugimi državami bi človek več pričakoval od naše Avstrije. Sicer najdeš nas skoro povsodi zastopane, razven menda pri vzgoji in pouku ter higijeni: vendar smo tu pa tam še prav revni. Največ in prav lepe stvari so razstavljene v obrtnem oddelku. Prestolno mesto Dunaj razkazuje mnogo stvari v avstrijskem paviljonu. Bronasti kipi Mozarta, Haydna, Beethovena, Schuberta, Brahmsa, Brucknerja, Straussa in Wolfa pričajo, kako je Dunaj v XIX. stoletju gojil godbo, ob stenah salonov pa vidiš razne prizore dunajskega življenja,

Dunaj sam, trg pred mestno hišo ob godbi zvečer, Štefanski trg ob birmi in druge

Kitajska cesarica-vdova Tsu-Hssi.

manjše podobe. V dalmatinskem oddelku tujci radi postajajo. Tudi Čehi so na razstavi dosti častno zastopani v obrtnem oddelku, zlasti

lepe predmete je razstavil v gozdarski skupini Schwarzenberg. Vendar pa nas Ogrska tu in tam skoro nadkriljuje. Razstavila je svoje stvari kakor samostojna država; v več paviljonih ima tudi kip kraljev ves v zastavah.

Najlepši pogled imaš na razstavo z novega Aleksandrovega mosta, čez kateri ne sme še noben voz, dokler ga ne otvori ruski car. Zvečer ob nedeljah in petkih je od pol desete do jednajste ure razstava kar čarobna. Tisoč in tisoč lučic gori v vseh barvah, vsak paviljon je ves v ognju, velikansko kolo kar gori, po Seini pa plavajo razsvetljene ladije in čolnici. Tu odmeva godba, tam se zopet razlega lepo petje, na tej ali oni ladiji pa gledaš bengalično razsvetljene alegorične podobe. Po zraku šviga nešteto raket, po čolnih gori umetni ogenj, grom odmeva, kakor bi bila pomorska bitka. Od časa do časa pa se ti zabliška pred očmi, — z vrha Eiffelovega stolpa prihaja luč, velikansko ogledalo jo pošilja najdaljnjejšim krajem ter jih jednako solncu za hip razsvetljuje. Zdi se ti, da si zašel v svet, o katerem si nekdanj čul le v bajkah.

Da, veličastnega vidiš mnogo na razstavi — a priliko imaš opazovati tudi, koliko pripomočkov je iznašlo XIX. stoletje, da ustreza pohotnosti ter jo zadovoljuje.

Časopis.

5. vel. srpana. Mednarodne čete so premagale Kitajce pri Peitsangu in so zasedle 6. vel srpana Yangtsun.

8. vel. srpana. Pruski general grof Waldersee, ki smo ga omenili na str. 512, je bil šele imenovan za vrhovnega poveljnika v Kini, kamor dospe šele proti koncu meseca kimavca.

9. vel. srpana je imela učiteljska „Zveza“ v Mariboru skupščino, kjer je predsedstvo ostro in sovražno nastopalo proti jedinstvi z duhovščino.

9. vel. srpana. Grof Lamsdorff je imenovan voditeljem ruskega zunanjega ministerstva.

9. vel. srpana so pokopali laškega kralja Umberta v rimskem Pantheonu.

12. vel. srp. Evropske čete so zasedle Tung-Hao.

13. vel. srpana sta trčila pri gradu Giubileo blizu Rima dva vlaka z odličnimi potniki skoro gotovo po načrtu anarhistov. Mnogo je mrtvih in ranjenih, med njimi pisatelj P. Vannutelli, prijatelj Rusov, ki je umrl 16. vel. srp.

15. vel. srpana so mednarodne čete prodrle v Peking, med njimi prvi Japonci.

15. vel. srp. so praznovali na Ogrskem 900letnico, odkar obstoji tam krščanska vera.

Nekaj pesmij Jurija Vodovnika.

5. Jurij Vodovnik,

slavni pohorski pevec in pobožen kristijan skomarske fare.

Moj rajni ljubi oče
so bili vbogi cimerman,
so stav'li hiše, koče
skomarskim farmanam;
tesali so za stavbe les,
popravljali so mline vmes.
So bili pintar in kolar,
'no skomarski coklar.

So kratke hlače 'meli,
kmečki lodnast jopič dolg;
ponižno so živeli
od svojih mladih nog.
Osemdeset in sedem let
so dopolnili na tem svet';
potem so v dolgo večnost šli,
kot bomo enkrat vsi.

Življenje dobro vse je preč,
ne morem si pomagat' več;
s težavami sem ves obdan,
žalujem noč in dan.
Že golo glav'co nosim,
po drugih krajih grem;
okol' vse sorte pesmi trosim,
ne zmanjka m' jih nikol!

Poznajo me s'romačeka,
mi radi dajo vinčeka,
in ko se z vincem poživim,
zapojem rad ljudem.
Veliko sukna sem natkal,
še več sem pesem osnoval;
nar manj je pa per Skomri jeh,
ker 'majo 'z tega smeh.

Perjatlov pa po svet' imam,
ki jih obiskat' znam. —
Trikrat deset in devet let
sem bil Vodovnik Jurij star,
sem moral pa udovo vzet',
jo peljat' pred oltar.

6. Prijatelji Tomažičevi.

Jaz imam dobre prijat'lje tri,
tam dol v Špitaljski fari,
tu v mojem kraju takih ni,
čeglih so znanci stari.

Sem prišel v faro Čresensko,
v Špitalsko in Frankolsko,
tam dol mi je prav dobro šlo,
sem hodil po beraško.

V tem letu tisoč osem sto
pet ino štirideseti
je rekla kukojca: „kuku,
Tomažič gre po svetu.“

Te prve dni sem v Brcah bil
pri preloškem Mihelu,
dobrot sem si zadosti vžil,
dva dni je to trpelo.

V pondeljek pridem k Zdolšek,
vinograd so kopali,
kopačev devetnajst je blo,
pa brž so me spoznali.

Ko me je videl gospodar,
prisrčno me pozdravi,
naj njega Bog oblagodar'!
me hitro v hišo spravi.

Vse delo je pustil na stran,
je hitro v kelder tekel,
„Bog ti žegnaj, kar ti dam,
le pij in jej“, je rekel.

Njegova žena Lizika,
je froštik naredila,
Od Jureka Tomažiča
zahvaljena je bila.

Osnažena je hiša b'la,
prav čedno pometena;
pri taki hiši se pozna,
da tam je pridna žena.

Potem se spravljal sem naprej,
sem prišel taj k Štantetu.
Tam je en veseli kraj,
se daleč vid' po svetu.

Pri njem sem bil tri cele dni,
na miru sem počival,
kar moje srce poželi,
sem vse do volje vžival.

Sem včasi pisal, včasi bral
in tud' na peč se zdeval.
Otroke zibal in var'val,
kopačam sem prepeval.

Ko sem se spravljal pa domu,
so me lepo obdar'li,
kar vejo, da je zame blo,
so mi noter v torbo djali.

Le Bog jim svoj svet žegen daj
in tud' to ljubo zdravje,
in enkrat dušam sveti raj,
pri Mater' Božji zglavje.

Zahvaljen bodi večni Bog
za vse prijat'lje moje;
od vaših ljubeznivih rok
se naj ta pesem poje!

7. Od Landeškiga grada.

V Landeški grajščini Landeker stanuje,
pa štibre nobeden ne odrajuje.
Landeška grajščina na skali stoji,
pa pauri podložni se je ne bojé.

Landeška grajščina je s kufram b'la krita,
zdaj manšafti nima, je z deski obita,
raztrgana čisto, podrena na pol,
'ma župan Landeški iz kam'na tam stol.

Landeški poštmajster 'ma konje in vole,
'no svoje kočije, pa smrekove stole,
ni štale, ni ute, ni strehe za voz,
ni konje kam vganjat, poštmajster je skoz.

Landeški skrbnik 'ma hlače rumene,
od znotraj rudeče, po starem nar'jene.
Landeško grajščino 'ma pokneženi grof,
'ma špičasto kapco, na kapci lep knof.

Poglejte na skali Landeško grajščino,
kak' žalostno gleda na celjsko dolino,
iz starega sveta največji razgled
tam gor je stan'vala gospoda popred!

Nevsmiljena vojska je tistokrat bila,
Turinskiga kralja z imenom Atila,
je grade in moste strašansko razbil,
štimano gospodo dol z grada spodil.

Oh kaj vse v teh časih vbog kmet je trpel,
na tako višino kamenje nosil,
je prišel sovražnik te grade razdret',
to se je godilo pred štiri sto let.

Tu v gradu so grofi in knezi stan'vali,
so žvenkali, peli srebrni bokali:
zdaj sove neznano se tamkaj deró,
za tiste gospode vegilje beró.

8. Pesem od soldatov.¹

Kak žalostno sonce gor gre,
žalostno moje je srce,
žalost velika za me je teška,
de skorej ne morem zapejt.

Kak revno sem živel na svet
do enoindvajsetiga let;
puška me čaka, grem v soldata,
m'rskt'rga nam bratca ta puška vmori.

Sestra, še to ti povem,
staršev zapustit' ne smeš,
lepo jih bogaj in jim pomagaj,
še te bo Jezus vesel.

Oče, podajte roko,
od mater tud' vzemem slovo,
grem skrez grešine, vel'ke planine,
teško če še pridem nazaj.

Oh, temne so naše noči,
vel'ke so mater' skrbi,
ste me vel'krat povili, gori zredili,
še to naj vam Jezus plačí.

¹ „To pesmico je zložil nekemu vojaku Juri Vodovnik, iz Skomer doma, ki s'm ga dobro poznala jez b'la.“

Listek, na katerem je ta napis, je iztrgan iz sešitka.

Razpis nagrad.

1. Za *dve dobri povesti*, ki naj obsegata približno po 2¹/₂—3 tiskane pole našega lista oblike, razpisuje uredništvo *dve nagradi po 200 kron*.
2. Za *dobro povest* (roman) v obsegu 7—8 tiskanih pol našega lista oblike razpisuje uredništvo *nagrado 500 kron*.

Rokopisi naj se po običajnem načinu pošljejo uredništvu do 8. grudna t. l.

Uredništvo „Dom in sveta.“